تێرۆری سەردەشت عوسمان، قوناخی ملمانێیەکی بەکۆتایی … جەمال کەشش

یادێک لە ڕۆژی ٤/٥/٢٠١٠

کردەوەی تیرۆری سەردەشت عوسمان

پرسەی تیرۆرکردنی سەردەشت عوسمان، زنجیرە هوداوەکی هوونن و پەکەوەبەستراون. سەردەشت عوسمان، وەک ژورنالیستێکی هەخنەگر(دڕگاکان دامەخێن ، دونیا لەدڕەوە دەمانبینن(.....، و نزیکەی سەرجەمی بارهەمەکانی))، وەک نوسەرێکی بەتوانا بە دڕخستنی گندەڵی ، وسەرکوتی وەحشیگەری دەسەڵاتی کوردی، ناشرینی خودی ئازادی بە ڕیاکارە سیاسیەکانی (هەموو هاکێن، ئازادی هات)، (.....) وەک هوەمەریستێک، فەنتازیا وجوانی وشەوقدانەوەیەکی تایبەت بە خەی هەیە(من عاشقی کچەکەی بارزانیم) . هەروەک چۆن پێنوسەکەی، خشەویستی دەوروبەری(بیرەوری هاوپەڵەکانی لە زانکۆ و ژیانی کەمەڵایەتی وکەس وکاری)، کاراکتەر وکەسایەتی پەدەگا و دەخەمەت وهەر لەماوەیەکی کورتی ژیانی تایبەتی ورژنامەگەری و نوسیندا هەددا وپەردەستێنە وتەدەکشت (هاستگیی)و(بەدربەستی) و(ئیرادە) لە بەتەی نوسینەکانیدا بژنەکی هاوستاوی هەبەت. (وشەنخونی وبەپرنسیپ بەهام بە نەوەیەك كه جوامێری له ئیرادەیەتی مانای شەرمەزاریيه/سەردەشت عوسمان) بە دیار ئازادی ئەوە دابنیشین.

. مافیایکانی نەو مافیاکان ەوەک شرکە بکەس بەسەردەشت عوسمان ووتەنی) بەهەمان ووردەکاریيەوە، لەووردودرشتی ژیانی دەکەنەوە ، نەخشە وپلانی چەپەڵە دادەژن. هیچ گومان هەناگرێت تیرۆری سەردەشت عوسمان بەبەرنامەیەکی تەکمەوپلان ونەخشە بەبەرزترین وسەکوچکەی دەسەاتەوە گردراوەن. سەردەشت عوسمان، ئاگادار دەکرێتەوە کە هەولیر جبهەلەت(وەک لەنامە ونوسینەکانی دا دەردەکەوت، هوو بکاتە هەندران ، یان بچێتە سلیمانی،دواتر دەمەوە سەر ئەوەی بە ئمانە هەلنابژریت سەرکشی دەکات ولەهەولەر دەمینتەوە) . پاشان هەشکان توندوتیژتروقەهراوی تر دەبنەوەو بە فاندن وتیرۆر، سینەوەی فیزیکی لەسەر شانەی ژیان بە کۆتاییکی تراژیدی دگات.

هەمان زنجیرە ڕۆداوی هاوشێوەی هەمیشە زیندوو(نەزیر عومەر لە شارچکەی سومەیل لە ٢٥.٨.١٩٩٣)، دووبارە دەبێتەوە. نەک هەر لەرژنامە وەکخراوە جیهانیەکان، پەنجەی تەقەتباری بە پارتی دیموکراتی کوردستان (وەک واشنتن پۆست و.هکخراوەی ئەمنستی ئینترناسیونال) دەکەن ، بەڵکو بەزمانی کوردی هەر لەوەبسایتی سەردەشت عوسمان بە زمانی سەرانی، خوێنەر بە وردی هەموو پلانەکە، کەسەکان، پلە وپایەیان ، بە ووردەکاریەوە.ئاگادار دەبێت. /http://www.sardashtosman.com/ku بە پاکتاوکردنی جەستەیی سەردەشت عوسمان، ئازادی ڕژنامەگەری وەک بەشێک لە ئازادیە سیاسیە سەرتاپەکانی خەڵکی کوردستان، لەگەڵ زەبرەکی قورسبونەکراوە هووبەووە دەبێتەوە کە ململانێیەکی چارەنوسساز لە نیوان خەڵک و دەسەڵاتدارانی هەولێر دەکاتەوە.

سەردەشت عوسمان ونوسین

نوسینەکانی سەردەشت، ووزەی وشکەوتوانەندی ودێنیایی ی بەخشیەوە، بە تیژی بە لە کردەوەی شەڕشگێرانەدا بەخشیەووش. هووتارەکانی . توانای بەکارهێنانی گوزارشتکردن ڕاستیەکانی ئاوێتەیوکردنی بارگاوی بە وشیاری چینایەتی بە بەسەرچوونی سەردەمی بە چەکی هوبەبونەوە لەگەڵ هەزە کەنەپەرست ودەسەڵاتە خەڵکیە شەوە حوکمڕانیەکان لە پوختترین وئارامترین وسانەترین ستراکتوردا بەرجەستەکردەوە. . ئەوانەی گلەییان بوو لەوەی نوسین گلەییان بوو، لەئاست زەبری قەهراوی وملهوڕی دەسەڵاتدا هیچی پێناکرێت، لە نوسین بە هیوا ببون، سەردەشت عوسمان داری بیروهۆشیاری وئومێدی ئازادی بەخوێنی گەشی ئاوداە. وزەر بڵێیە. سەردەشت بە ماوەیەکی کورتی کاری ڕژنامەگەری، پێنوسەکی خارای وهای داهێنا لەق ڕەمەکی پێداکردنوسینی درکاندنی نهێنیەکانی ناوەوەی کە گەورەترین وبەهێزترین هێزی نا واقعی لەبەرامبەر خێدا ڕاگرت (ئاوێنەیکیان بدەینە تا بەقووڵی خێیان ببین/سەردەشت عوسمان) کە چەند دزەوو ناشرین وتاریک وێسوان. ،

زەر بەهێز بەزمانی جەراوجەر دەربارەی سەردەشت عوسمان، نوسینیان بەاوکردەتەوە، زەریک لەوان، ئەو خاڵیان بە ووردی بەرچاوخستوە، چاندنی ترس ودروستکردنی ژینگەی تەقاندن ،زەر فراوانتر لە پاکتاوکردنی جەستەیی ڕژنامەنوسەک. ئەو ئینسانکوژەی مەخزەن لە نەو دەمی ڕژنامەنوسەکدا بەتاەدکات(ئاماژە بە دامداخستنی بە کەمە، بەچاوپەخوێنی زاەم وچەک پەدادان بەریزی ڕژنامەنوسان ورشنبیرانمان ، سامناکی مەرگ لەبەرامبەر هەر کەسەک کە سەردەشت

ئاسا بێت(دکتۆر عەلا مەشذوب، چیرۆکنوس ونوسەری عێراقی بەماوەیەکی کەم، پاش بلاوکردنەوەی ووتارێکی تایبەت ئامانج لەسەر ژیانی خومەینی لە پاداشتی ١٣ ساڵ مانەوەو داددانی لایەن عێراقەوە، لەدەمۆئسوارەی رۆژی ٢.٢.٢٠١٩ لەشاری کربەلا بە ١٣ گوللە تیرۆریان کرد، کە هیچ پەیوستی بە ١٣ گوللە نەبوو).

ئەو خەنواندنە تەحەددایەکی زەق وتانکردنی کەرامەتی سەرجەم وتاک بەتاکی هەست وسەزداری سەرتایی ئینسانەکان وپکەوە هەکردنە. زەر نوسەری بەناز لەبارەی تیرۆری سەردشتەوە نوسویانە، کە ئامانجی تیرۆرکە، پەیامێکی ترسناکتری لە خودی تیرۆرکە هەگرتووە. ئەو فەزایەی پەیامەکە لەزمانی تیرۆرەوە بە کەمەگا وەشنبیران وەخنەگرانی دەسەاتی پارتی دیموکراتی کوردستان نیازی خوقاندنی هەیە، مەودای دەپەتەوە بە سەرتاپای ژیان.

تەنانەت بە خونکانیش.پرسیار لەسەر بونمان وەک مروڤی سادە، وەک خەکی هەشکی ونەو بازارو کاروژیان. وەک لاو، وەک رەشنبیر، وەک ئەوەی هەناسەمان هەیە وبەندەکین وچاومان هەیە دەبینین وئارەزوومان هەیە ودەماندەت پیادەی بکەین . سەردشت دەچەتە نەو هەگی ژیانماندەوە ئەگەر بماندەت وەک ئینسانەکی بە شکەو وشیارو ئازاد بژین. دەسەاتی پارتی دیموکراتی کوردستان، ئەم جارە لە مرۆڤکانی ناتوانەت لە سنوری خەی هەگا بدات، (وەک لە نامەکانی سەردشیتداهاتووە کە ئەبەت هەولەر جیبەیت) دەنا لە ناوی دەبەن، سەردشت پەداگری دەکات لەماندەوەوخەاگری و نوسین لەسەر سەردشت عوسمان، ئەرکەکی یەکجار یەکجار قورس وئەستەمە، چونکە ئەو هەیکی زەر هەشنی دیاریکرد، بە هەوەستی بەکردەوەیی رۆژنامەنوسیی شەشگەانە. ئەو ئاگاداری ەؤشنبیری جیهانی بوو، فەلسەفەی دەخوندەوە، چاوی تا درەنگانی شەو بەدیار پیاوە گەورەکانی هزرو وهونەر وئەدەبەوە.دادەهات . تەمەنی تەنها ٢٣مەم بوو. بەهام هەشیاری چینایەتی بە پەویستی گەینی سەرتاپای دامەزراوە کانی دەسەات و پەیکەرەی هیرارکی کلتووری دیکتاتەریانەی کەمەگای کوردستانی هەبوو.

نوسینەکانی بەرجەستەی پەداویستیە زەر ناچاریەکانی شەقام بوو، کاتێک دەسەات باکی بە ئایندەی نەوەکانی، بە ماناوەی ئاسایی دانیشتوانی جوگرافیەکەی نەبەت، لانی کەم گوەکی هەبەت بە بیستن، دەنا دەبەت بەوات ، ئەو موستحیلی داوا نەکردووە، بەهام ئەوەی داوای کردووە موستحیلە لە عەقل ووژدانی ئەم دەسەاتە بوەشتەوە، دەمەکە ئەحمەدی شاملە وتویەتی (ەشنبیرانی

کەمپەینگاکانی ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست دەبێت کۆی موستەحیل کوناودیو کەن).

سەردەشت عوسمان ولایەنە سیاسیەکان

چەند ساڵێک لەمەوبەر پرسیارێک لەدامەزرێنەری سایتی ویلکس (ژولیان ئەسەنگ ، هەفتامی دی تسایت ١٧.٤) دەکەن، لەسەر هەڵبژاردنەکانی ئەمریکا و جیاوازییەکانی نێوان کەماریەکان ودیموکراتەکان، وەڵامی ئەسەنگ ئەوە دەبێت، وەک جیاوازی نێوان نەخشی مۆلاریا وسیلە. لەوانگەی سەردەشت عوسمانەوە، جیاوازی نێوان یەکێتی وپارتی یش هەروایە. پارتەکی سیاسی (یەکێتی) هێندە جێلادییەتی لەریزەکانی خۆیدا شاردبێتەوە، کە بەخوێنساردیەوە دەستبەرداری بە کوڕە تاقانەکەی دایکە لانوازەکەی ولە بەرچاوی هاوژینە هاوچیرەکە پێ تراژیدیەکەی ڕزگاربووی جێنسایدی ئەنفال، بە تەنهاش لەسەرلێکدانەوە ڕۆژنامەگەریەکانی بەفاکت ودکیومنێت لە تەوگلانی گەندەڵی بەرپرسە گەورەکانی، ئیدی چ کارساتێک بە ئینسانی وەک سەردەشت ڕوو لە سلەمانی بکات.

ئەو ئەندام ولایەنگری بزوتنەوەی گۆڕانیش نیە، لەو نامەیەی بە نەوشیروان موستەفاش کە بەاوکراوەتەوە، بەڕوونی دەڵێت، من دەنگ بە ئەوە دەدەم، چونکە بونی ئەوە باشترە لە نەبونتان. من تەنها دەنگتان پێدەدەم و نەعرەتەو هاواری شەقامتان پێدەگەینم. ئەوە بەردەوام لەبەردەم زوومی ڕۆخنەگرانەدا ادەگرم. ئەوەش لەبەرچاو بگیرێت کە بزوتنەوەی گۆڕان ئەپۆزسیۆنەکی چالاک وکارای دەسەڵاتی ڕۆهای حوکمەانی ئەودەمی یەکێتی وپارتی بوو. بەڵام سەردەشت عوسمان خۆشباوەڕ نەبوو بە بزوتنەوەی گۆڕان. ئەو نیەهشت پێگەی کەمپەینەتی ومەعنەوی خۆی بکرێتە سەرمایەی هەڵبژاردن ودەنگی جەماوەر بە کورسی پەرلەمان . بزوتنەوەی گۆڕانیش خۆیان ئەم ڕاستیەیان وەک خۆی ناسی ونیانویست ونیانهشت ونایانەوێت کەیسی سەردەشت وەک کەیسی بزوتنەوەی گۆڕان بناسرێت.

ڕۆکخراوەی سەردەشت عوسمان بۆ ئازادی ڕۆژنامەگەری وخەزانی وریاو بەجەرگەکەی سەردەشت عوسمان
ڕۆکخراوەی سەردەشت عوسمان بۆ ئازادی ڕۆژنامەگەری وخەزانەکەی، ڕۆڵکی شایستەو گرنگی سیاسی ومێژویان، لە هەراسانکردنی پارتی و دەسەڵاتدارانی هەولێردا بینیوە. ئەم کەشمەکەشە بەداخەوە هەشتا نەبێتە تەوەرومێدانەکی سەرەکی کەمپەگای کوردستان.

شەقام وخەڵک وئازادیخوازان وەشنبیرانی شەشگەر، زەر بەداخەوە، بە بەرگرتن وپوچەڵکردنەوەی ئەم تیرۆرە نادیارو ئەم سیناریۆ سازییەی دەسەڵات، ئامادەیی تەواویان نیشووە ونیانە. هەستەوەری کەمپەینگا بە مافکانی، پشتیوانی کەمپەینگا لە ئەندام وڵاخەی وبەشداری کەمپەینەتی لە چالاکیە سیاسی وەشنبیرییەکاندا پێویستی بەدەستپەشکرییەکی گەورەتر لە خەباتی تاک وگروپە سەرکزوبچوکەکانی هەیە. کەمپەینگای مەدەنیی، بەرکخراوە موزیەفە مەدەنیەکانی ئەستای کوردستان لە ملهوڕیی ودەستدژرییەکانی هێزە تاریکەکان ناپارێزرێت. ئەو شێوازانەی کە تا ئێستا گیراونەتە بەر بە دەستهەڵگرتن لە سەرکوتی سیاسی وتیرۆر هەسوەاوانی ناڕازی بە دەسەڵات، جەدەستیان بە فراوان بونی سنورەکانی ئازادییەوە دیارە. پەمان وا نیشانەت کە تیرۆریستەکان، کاردانەوە جەماوەرییەکان لەبەرچاونەگرن. بیریان لەو ئۆگرانە نەکردبێتەوە کە پێشبینی دەکریت وبەهەمان شێوە پلانی تەکمیان دانابێت بە پێکخستنی هەوەکانی جەماوەر لە دوایی کردەوە تیرۆریستیەکانیان.

پرسیارێکی زەر قورسە ئۆگەر بڵێین، ئایا نە دەکرا تیرۆری سەردەشت عوسمان نەوو نەدات؟ بەچی ئەمە ئەو فورسەتمان پێدان کە ئەو مەمە داگیرساوەمان لێبکوژنەنەوە؟ ئایا نە دەکرا تیرۆریستەکان بوستنرێن ؟ پرسیارێکی قورستر، ئایندەی ئەم دەسیەیە بە سەرجەم کایەکانی ئازادییەوە، بە کوە هەنگاو دەنێت؟ سەردەشت عوسمان پێیوەندییەکی قوڵی بە شکۆو کەرامەتی هەمومانەوە هەیە. وەک خیزانەکەی دەڵێن ئەو ئیدی کۆی کەمپەینگایە.

پشکێکی بچوك لە یادگارییەکانی ئەنفالی چوار … عەلی مەحموود محەمەد

کیمیابارانکردنی گوندی گەپتەپە لە بەرواری 3-5-1988 , سەرەتا و دەستپێکی ئۆپەراسیۆنی ئەنفالی چوار بوو لە پرسەی بەدناوی ئەنفال , ئەو ئەنفالەی دەیان هەزار هاووڵاتی کوردی لەگەڵ خەیدا بە مەرگ

برد و ڕاپەڕچی مەرگەساتکی وا زیندووەکانیش ئاە بە ژێر بیابانەکان دەخوازن, ئەو ئەپەراسیەنەی تەنها یەکەك بوو لە کەی 8 ئەپەراسیەنی دی , سەدان گوندی لە دوای خۆیەوە بە ەوخاوی لە پەدەشتە نەبەراوەکانی کەرکووك و هەولێرو هەتاکانی کۆیەو قەڵاسۆکەو کەوو و دەڕکانی چەمی ڕەزان و بنارە سەختەکانی دوکان و خەڵکان و نزمانی و پە دەشتاییەکانی شوان و بناری قەرەچوغ بەجێ هەشت , چەپەکترین گوندی ئەم کوردستانە لەی ڕزگاری نەبوو , جەدەستی سوپای ئەنفال بە بست بە بستی ناوچەکەوە دیاربوو, ئەنفال ئەوەندە دەندانە بوو مەرگی ناشرین کرد, فاشیەتی شەرمەزارکرد, لەمزی شەفەڕکانی گەیشتووە بە هەر کوێیەك, لە دوای خۆیەوە وێرانی کردووە و مەرگستان و کەلاوی بەجێهێشتووە, سوپای ئەنفال لە جیاتی شارستانییەت و ئاوەدانی کاولکارییان هێنا , ئەو گوندانەی شارستانییەت لەیانەوە سەری هەڵدا , کەنترین گوندی جیهان بوون , بە درێژایی ماوەی هەزاران ساڵ ئاوەدان بوون , هەڵاکە وێرانیانی نەکرد, کەچی ئەنفال هەموویانی خاپوور کرد (چەرموو – چەم ڕەزان , دوو ناوی ناسراوی جیهانین بە ئاوەدانی و شارستانییەت و قەناغی کشتوکاڵ , کەوتوونەتە ئەم دەڤەرەوە) .

سنووری ئەنفالی چوار لە بناری دوکانەوە دەستی پێکرد , تاکو لەوار و کەنارەکانی کەرکووك و هەولێر بە درێژایی ئەمبەر و ئەوبەری زێی بچووك شەبووە بە ڕەخی پردە , لەوەوە بە کلکەی قەرەچووغ , لە بەشی باکووری چەمچەماڵەوە بە دەم زێی بچووك , ئەو زێیەی بە درێژایی مەزوو , ئەمبەرو ئەوبەری ئاوەدان بووە , لەگەڵ خێدا سنووری نێوان هەردوو پارێزگای کەرکووك و هەولێری بەش دەکرد .

ئەنفالی چوار سنووری چەندین شاروشارچکەی گرتەوە (چەمچەماڵ , تەکیە , قەرەهەنجیر , ئاغجەلەر , کەتەڵ , تەقتەق , قوشتەپە , کۆیە , دەگەڵە , پردە , شوان , دوکان , خەڵکان , مەخموور …) , لەو سنوورە پان بەرینە لەم ماوەی چەند ڕۆژکدا, شوێنەواری شارستانییەت و ژیانی هەزاران ساڵەی مرۆقایەتی بە تەواوی سڕایەوە, هەر لەو گوندانەوە شارستانییەت سەری هەڵدا , مرۆقایەتی گەشەیکرد , دوای هەزاران ساڵ ئاوەدانی و خزمەتکردن بە مرۆقایەتی , داهێنان و پێشکەوتن, کران بە وێرانە و کەلاوە, کەنترین گوندکانی جیهان هەمو تەخت کران, لە ناو لادە ەوخاوکان شوێنەواری مەرگ دەبینرا , هەشتا بەنی گەوەو مەڵات و جیقنەی مریشکەکان دەهات, جار جارەش پەلەوەر و گیاندارەکی تەریك کەوتوو , جگە لە دار تەلی شەوە بووی کارەبا, چەم و ڕەزی چۆ , داری سوتاو و لادەی ەوخاو,

خۆمۆشی سوتان و بەگانی ئاژەڵ و پاڵەوانی مردارەوە بوو هیچی دیکە بە جێ نەما , مرۆڤ و ئاژەڵ , مەرولە و باڵندە , دار و درەخت هەموو بە پەی بەیاری 4008 بەعس, جانامەی مەرگیان بە درا, ئەو ڕۆژانەی لەناو ئەو تارمایانە ژیانمان بەسەرکرد لە بەنی مەرگدا گەڕ ببوین, بەیە کارکردن بە ئەنفال کارکردن لەسەر ئەسك و پروسك نییە, کارکردنە بە ئەوەی تارماییەکانی مەرگ جارێکی دیکە نەبینینەوە.

هەڵۆی سەشەممە بەرواری 3-5ی ساڵی1988, ئەو هەڵۆیەی خەڵکی گەپتەپە و دەڤەرەکە, سەرباری هاتنی هەواڵەکانی هەرش بە سەر ناوچەکەیان , سەرباری لەبوردنەکی ڕاگەیەنراو بە خەڵکی ئەو ناوچانەی شاڵاوی ئەنفال پێیان نەگەیشتبوو " بەگەنامەکە لە خوارەوەیە " , جگە لە ژیان و ئاسایش , بیریان لە هیچی دیکە ناکردەوە, ئەوان لە زووکەوە قاڵبووی پەنجە نەرمکردن بوون لەگەڵ کارساتکان , ڕاهاتبوون لەگەڵ مەرگ بە کەمەکان, قاڵبووی ناو ئازارکانی ژیان و بەرەنگاربونەوە بوون, سەرباری هەواڵە ناخۆشکان وەك ئاسەی ژیان هەشتا لای دانیشتوانی گەپتەپە و دەڤەرەکە مابوو بە قەتماغەی مەرگەوە, بەهارکەی تەڵ و پە و خۆش بوو وەك ئەمسا , دەغڵ و دانی ناوچەکە تا چاو بە بکات سەوز دەچوەوە , گەپتەپە خاوەند خاکەکی کشت و کاڵی بەراو و زەوی دەمی بە پیت و بەرەکەت , کەگەی بەرینی گەنم و جۆ, مەرزەی سەوز , گەڵی تەماتە و سەوزە, کەگەی لەکەو گوڵە بەهەڕە , بامیە و شوتی , هەزی هەنجیر و قەیسی و هەنار, سەوزایی گەڵە توتنەکان …

ئەو ناوەی نەخشاندبوو , گوڵە گەنم و جۆ و گوڵە بەهەڕەکان سەریان نابوو بە سەری یەکەوە , لە سوجدەدا بوون بە تیشکی زێڕینی خۆرەتاو , هەموو پەکەڵا بە داماویەوە سەیری گەپتەپەیان دەکرد , وەشتەکی نەرم , کزە بایەکی غەمگین مژدەی هاوینی پێ بوو, بە هەمنی هەڵیکردبوو, گولیلکە نیسان لە ناو ئەو دەریای سەوزاییەدا کروشکەیان دەکرد , دەغڵ و دانی ئەو دەشتاییە بە ژیان سەمایان دەکرد , کە چاوت بە شیوو دەڵ و دارەکان دەکەوت , هەستت بە سوکنایەتی لە ڕوحەوە دەکرد, هەڵۆکی سامال و خۆش , لە قولایی ئاسمانیش پەڕە هەورەك بچوك نابینرا , شینایی ئاسمان ئاوی لەچاو دادەهێنا , نوزەی کزە بای وەشتە هەواشکە, نەرمە جۆلانەی بە دەغڵ و دانی ئەو دەڤەرە دەکرد, لە دورەوە کروشکەی دەغڵ و دانەکە شادی دەزاندە قوڵایی دەڵەوە, لە دەڵەك پەیتا پەیتا هەواڵی ناخۆشی بە دەهات و لە دورەوە گوێ بیستی لەدانەکانی دەبووی, دەڵەکانی ئەو ڕۆژانە ئارامییان لە دەست دابوو, گڤەی ئەو شنە بایەیەی بەنی

ەوبار و باخەکانی لەگەڵ خۆیدا بۆ هەناو دەهێنا.

خەرتاوی ئەو ئەوارانە تیشکی زێڕینی بەسەر دەڕ و شیوو هەڵدەت و تەختایەکانی قەڵاسۆکەو شۆخ بزەنیدا بۆ یەکسانی دەبەخشیەوە, روباریش بە گۆرەپی خۆی بەردرابووە, تریسکەی تیشك دانەوەی تەنکەی سەر شان کچان , لەگەڵ بریقەو باقی جلە ڕەنگاوڕەنگەکانیان لە دوورەوە دەبینراو تریسکەی زێڕینی دەدایەوە, جوانییان لە گولیلکە نیسانی بنار تەپلکەکان دەسندەوە . خەڵکی دەڤەرەکە چەندین ساڵ بوو لە دەڵ ئاوکێیەکی داچەقەکنەردا دژیان , هەوا لە دوای هەواڵیان پە دەگەیشت , پەیام لە دوای پەیام لە شارەکانەوە دەهات و بروسکە ئاسا خۆی دەکرد بۆ ناوچەکەدا , بۆ خەرایی بۆ شاخ و هەڵەتەکاندا گوزاری دەکرد و خۆی دەکرد بۆ ماڵاندا, هەمووی باسیان لە نزیکبوونەوەی هەرش دەکرد بۆ سەر ناوچەکەیان , هەمووو هەواڵی مەرگ و ماوەرانی بوون, خەڵکەکە نیگەران بوون لە چارنووسی نادیاری خۆیان , پەیتا پەیتا لە شارەکانەوە لە کەس و کاریانەوە نامەو ئاسپاردەیان پە دەگەیشت بۆ ئەوەی خۆیان ڕزگار بکەن, وەلێ ڕەگاکانی دەربازبوون هەموو گیرابوون , دەروازەکانی ژیان پڕۆ درابوون , هیچ ڕەگایەکی ڕزگاربوون بۆ خەڵکەکە نەمابووەو, کەمەڵك بەرپرس کە زۆریان خەڵکی ناوچەکە نەبوون , یاخود ماڵ و کەس و کاریان لە دڤەرەکە نەمابوون و رزگار ببون, تاکو لە هەرش بۆ سەر ناوچەکە لە دەستی بدەن , ڕەگەیان لە خۆ ڕزگار کردنی خەڵکەکە دەگرت , هیچ دەروازەیەکی دەرچونیان نەهێشتبوەو بۆ جەماوەر, کەچی لە کاتی هەرشیشدا زۆری قوتیانی دا , هەر سومبڵکانی قەرەمانیەتییان لە بەردەم شاڵاوی هەرشکان بۆ چەکدا هاتن , نەیان توانی یەك چرکە داکەکی لەو شوێنانە بکەن کە پرسگەی ڕەگە گرتن لە دەرچونیان بۆ جەماوەر تیایدا دانابوو , بەمەش هەزاران نیچیریان خستە بەردەست تاوانباران, نایان زانی ئاوەی دەیکەن تاوانێکی نەونەتاوەییەو بۆ تاوانی جەنگ بۆ ناوبانگە, بۆ بارمتە کردنی خەڵك بۆ ڕزگار کردنی خۆ, ئاوان وایان دەزانی وا ڕاهێنرابوون هەر کارێك بکەن ئازادن, لەبەر ئاوەی پەشمەرگەن یاسا نایانگرێتەوە .

سەیرکەن و جوان سەرن جبدەن و بنواەن , بزانن چەن بەڕەز مەلاشاخی ئازایانە باسی ئەم ڕاستییەمان بۆ دەکات : (سەرلەبەیانی ڕۆژی 3-5-1988 لەسەر داوای (مامستا باپیر)لە بینایەی قوتابخانەکەی گوندی (پەکان) لە ماڵی (وستا سابیر)کەبونەوەیەکمان ئەنجامدا, بۆ مەبەستی شیکردنەوەی بارودۆخ و مەسەلەی خەسازدان و بەرنامە

داشتن بە بەرپەرچدانەوەی هەر هەرشکی چاوەأوانکراو بە سەر سنووركان.

لەو كێبونەوەیە داخڵخنەی ئەو لە بەندە گیراو.چن سەربخە مەتی هەندە خەزانم داوە كەچ بكەن بە ناوچكانی ژەر دەساتی ژەم!؟)* *ئەنفالی خاخان مەلا شاخی چاپی یەكەم 2001 .دیارە ئەو تەنها نموونەیكە لە ناو دەیان نموونەی دی , لەمبەر و ئەوبەری زە , بەرپرسان گەریان لە خە دەربازكردنی خەك گرت , سنووركانی دەربازبونیان لەبەردەم زگاربوونی خەك داخست .لەو لاوە لایەنكی دیكە بە پچەوانەی لایەنكەی مەلا شاخییەوە كە ینك ە , پارتییەكان هەموو وریەكیان لەدەست دابوو , بانگەوازی خە قوتار كردن و بە ئومەدی بەرگریی كردن و كەتایی خەباتی چكداریان دەدا بە گوەی خەكەكەیا, ئەستاش خاوەندی سەروەریەكانی خەباتی چكدارین !! , وەك چن ئەوانەی رگریان كرد لە دەرباز بوونی خەك بونەتە خاوەند كەسوكاری قوربانیان.

" لە ەژانی پەش ئەنفالی چوارەمدا ئەو پەشمەرگانەی لە خوار شكابوون هاتبوونە گەمەشین و خەیان كەدەكردەوە , كوەكی هەرزكاری خەكی گەمەشین , كە لەو دەمەدا تەمەنی سیانزە ساە بوو , مەزندەی (200-300) پەشمەرگەی دەكرد كە لە سەرەتای مایسدا لەو ناوەدا بوون , ەژەك دوای هەرشە كیمیاویەكەی گەپتەپە بەیاریان دابوو بەن بە ئەران و تراكتەری گوندنشینەكانیان گرتبوو بە گواستنەوە , خەكی گەمەشین دەستەو دامەنیان بوون زەریان لە پاانەوە واز لە خەكەكە بەنن و تاقە هەكاری دەربازبوونیان لە دەست نەكەنەوە , بەام پەشمەرگە گوەیان پە نەدان , بە هەرحاە دەمەوبەیان تراكتەرەكان بە بەتاەی لەگە شەفەرەكانیان گەانەوە و خەكی كەوتنە اكردن بەرەو لای كەیە _ جینەسایدلە عەراقدا , پەلاماری ئەنفال بە سەر كورد , وەرگەانی سیامەند موفتی زادە , سلەمانی ل323 ساەی 1999) .

لە هەموو ساە نەهامەتییەكانی كورد لە سەر زەوی , بە پچەوانەوە ئاسمان بەزەیی بارانی خەی بەسەر خاكدا دەبارەنەت, ئەو ساەش بەهەمان شەوەی ساە سەرە خەرەكانی دیكە , خاك تەرەو قوپی شانەوەی ئاوی باران دەدات . بەام خەشی ساەی هات بەو خەكە چی ! , ئەوان چارەنووسی خەیان , لە ئاوەنەی چارەنووسی خەكی ناوچكانی گەرمیان و قەرەداغ دەبینییەوە , ئەو سەروەت و سامانەی بە ەنجی چەندین نەوە كەیان كردبوەوە , ئەو چركە ساتە باری گران بوو بەیان , نایان زانی چی لەبكەن , هیچ ئومەدەك بە ژیان لای خەكی ئەو ناوچەیە نەمابوو , ژیان زەر ناشرین ببوو , مەرگ خەریك بوو وردە

وردە لە دەی خۆکەکەدا شیرین دەبوو.

چومە ماڵێك پیرەژن تاقە بەرانەکەی بەمان سەربڕی بوو , وتم ئانە بۆ ؟؟ , لە وەاڵمدا وتی : هسقی منی تەدا نەماوە , کوڕم دەزانی کە سەریی دەبڕم وەك ئاوە وایە چەقۆ لە ملی خۆم بنێم ؟؟؟ , بەاڵم ئاوە نیەخۆن جاشە خوێنەکان تاڵانی دەکەن , گۆشت قابیل بە هەڵیە, عافیەتتان بێت کوڕم , نۆشی گیانی بکەن "بە سبەی خوێنەکان " جاشەکان " گرتیان و کردیان بە دیاری ", مام ئەحمەدیش لە سەر تەپکی هەورازەك هاکشابوو , ئاخی ژیان لە هەناویان کپیی دەدا , بە دیار گۆنمەکیەوە بە کوە دەگریا , فرمێسکی خۆی دەخواتەوە و نەرمە گریانەکە دەکات بە هەنسك , هەنسکەکشی بە قوڕگ قوت دەداتەوە و دەیکرد بە وڕە و دەیشاردەوە , لە گەڵ هەنسکی گریاندا بە نەرمی گەمەی بە سەمای ئاو گۆنمە دەکرد , کە لە بەردەستی کەروشکە سەمای دەکرد , هیچ ئومێدەکی پە نەمابوو , دەتگووت گیسکەکی ماییە , لەبەر خۆشویستی خاوەنەکەی هارو هاجیەکەی قووت داوە, گۆنمەکە بە پێچوانەی خاوەندەکەی ڕۆژ بە ڕۆژ باڵەی دەکردو دەچوو بە ئاسمانا و قاڵاو دەبوو , نایوزانی وشومەی ئەنفال چەندە ترسناکە, بەاڵم خاوەندەکەی چرکە بە چرکە لە لاوازی دەدا , هووی کردە ئاسمان و هەناسەیەکی قوڵی بە هەڵکەشاو بە نەرمیەکی پە لە ئازارەوە گووتی : (دەبێت کە بتخوات؟؟؟), کەمەك ئاوی خواردەوە , تنۆك تنۆك بە لێویا هاتە خوارەوە, لە لچی سەرەوە نەرم نەرم دەژایە سەر لچی خوارەوەی, , پاشان گۆچانەکەی تاو دایەوە بەرەو ناو ئاوایی کردەوە , بە دەساردییەوە ئاو جگەیەی بەجەهشت ,لە دەی خێدا بیری لە ژیانی خە شاردنەوەو ئاوارەیی و گەیدەیی پاش کارەساتەکەو لە دەستدانی ئازیزانی دەکردەوە , گەورەترین کارەساتی ژیان ئاوەیە , لە چرکە ساتەك , جاوی ژیان لە دەستی خەتدا نەمێنێت , دەیزانی پارەش بە کەکی ئەم ڕۆژە ڕەشە نایات , بیری لەوە دەکردەوە , چۆن کەڵەکەك بە پەینەوەی ماڵ و منااڵکەی لە زەکە دابین بکات , هەشتا هەواڵی بەردانەوەی زەکەی پێنگەیشتبوو , لە لە ترسی بەرپرسەکانی پارتی دەسەاتداری ناوچەکە بیرەکەکەی خۆی قوت دەدایەوە, ئیرەیی بە با , بە پاساری , بەهەموو شتەك دەبرد کە ئازاد بوون , وێنەی منداڵکانی بەردەوام بەربینیان پە دەگرت .

ڕۆژکانی پەش ئەنفالی گەپتەپە (چوار)ەو , پاشماوەی خەڵك و پەشمەرگە رزگاربووکان ناوچەی قەرەداغ و گەرمیان , ئاوانەی ڕزگاریان بووە لە مەرگ , وا لە ناوچەکانی شوان و شێخ بزێنی و

قەناسوکەو رژەهەناتی کەیە , لەم گوند بە ئەو گوند دەخولێنەوە , لە ناوەڕاستی مانگی چوارەوە , ووردە ووردە لە دەڤەری گەرمیان و قەراغەوە پەیدابوون بە ناوچەکە, ئەوەی خەڵکی دەرچووە و سەری ساغ, کەس و کاری بزرە و ئەنفالکراوە, وەلە بەڵایانەوە ئاسایی بوو هەموو لە چاوەڕوانی بەردانیاندا بوون, لەو تۆزگارە ئەوەی بیری لێناکرایەوە, ئەو کەسانەی کە گرترابوون ئیتر نەیانبینینەوە , هیچ کەس لەو سەروبندە هەستی بە گۆڕینی قەبارەی تاوانەکە ناکرد , نە وشەی ئەنفال بە هەند وەر دەگرترا , نە قەبارەی زیانەکانیش ژمارەیەکیان هەبوو , کە بیری لەوە دەکردەوە ئەو هەموو منداڵە شیرە خۆرانە لە پشت گۆڕکانەوە لە ناو حەوزی تەزابدا بتاوێنرێنەوە , یان ببەخشرێن , پیرەکان سەگ بیان خوات و پاکیزەکانیش لە بازاڕەکانی کەیلەداریدا بفرۆشرێن , کەس لە ئەمە لەو تۆزگارەدا , ئامان زانی و پەیمان پێی نابرد , بارستایی ئەو تاوانەی کە ناوی ئەنفالی لێنرابوو ئەوەندە گەورە بێت , دەناوێنەیەکمان لێی دەگرت و دەنگەکمان زەبت دەکرد, لەو تۆزگارەدا ئەنفال هەمووی چەند هەفتەیەك بوو ئاشنایەتیمان لەگەڵ ناوە کوردەواریەکەی پەیدا کردبوو, تازە کامل ساجت بە بڕی کورددا بەیبووی .

ئەو پاش نیوەڕۆیە لەگەڵ هاوڕێیەکمدا بەناوی ((ماجیدی کەریم خەیات حەساری)) , کە سەربازی هەڵاتو بوو لە ماڵی خوشکەکەی لە گوندی جەلەمەرد دەژیا, پێکەوە پیاسەمان دەکرد, یادگاری تۆڕە خشڵکانی قوتابخانەو منداڵی و حەسیرەکەو ئیمام قاسممان بە یەکتر دەگەڕایەوە, باسی تەزبەحەکەی واجیدە فەنی و تێکۆشانی باوکە تێکۆشەرە شیوعییە قیادە مەرکەزییەکەیمان دەکرد , پاش عەسرانێکی خۆش , ئاسمان پڕە هەور بە دەم و چاویەوە دیار نەبوو , خەڵکەکە چاوەڕوانی بانگی ئێوارەیان دەکرد , تاکو لەو تەمەزانە تۆزووکە فریایان بکەوێت و لە دەردو مەرگەساتە ڕزگاریان بکات , لە تۆزی سەختیدا ئاساییە سرووتی ئاینی زیاتر زاڵ دەبێت بەسەر بیر و هۆشی مرۆڤکاندا , لە ناکاو چەند کەپتەرێك هاتنە سەر ئاسمانی ناوچەکە , خولەکیان بەسەر گەپتەیا داو بەخرایی گیانەوە, پاش چەند دەقەیەك نزیك بە کاتژمێر 5,30 ئێوارە ستونێك دوکەڵی سپی لە ئاسمانی بڕی عەسکەرەوە چوو بە ئاسمانا , گوندی عەسکەر بە خۆی لەمانەوە دیار نەبوو , کەوتبووە پناگەوە , دوای زانیمان 9 کەس لە گوندی عەسکەر ببون بە قوربانی ,پاش کەَك , 6 فڕۆکە (ئەوەی من لە دورەوە بینیم) هاتنە سەر ئاسمانی گەپتەپە , دوکەڵی قینی پەنگ خواردویان باراند بە سەریدا , نەڵەی فڕۆکەکان زەر گەورەتر

بوو لە دەنگی بەمبەکان , دوکەڵەکی سپی ئاسمانی گەپتەپەی لە کردبوو , پاشان دوکەڵەکە ووردە ووردە بەرەو ئاسمان هەڵکشا سواری سەری شینایی ئاسمانە ساماڵەکە بوو , نە بریقەو باقی تەنەکەی ئاوی سەر شانی کیژانی هەشت , نە تیشکی زێڕینی خۆرتاوی پاش ئێوارانی بەهار ما , گەردەلولی کیمیا بارانەکە لە بەر چاومە , لە دوورەوە چەگاکەی بانگەوازی مەرگی بە کەمەڵی دەدا , ئەوەندە چە بوو , لە قورسایيدا ئاوس ببوو , سکی لە زەوی نابوو, بە گرانیی سەردەکەوت بە بان و دەچوو بە ئاسماندا, باڵندەکان لە ناو دوکەڵەی کیمیاييەکە مەڵەيان دەکرد و بەردەبوونەوە , دوکەڵەکە بە هەر چوارلادا پەلی دەهاويشت و بە دوای مەرگدا دەگەڕا تاکو بە يەکسانی بەسەر خەڵکەکەدا دابەشی بکات , سەری دەکرد بە هەموو کون و کەلەبەرێکی دەڤەرەکەدا , هيچ جۆرە زيندەوەرێکی لە مەرگی خۆی ڕزگار ناکرد ((مەڕ – ئاژەڵ- ڕووەك – تەنانەت زەوی)) , بە يەکسانی دوکەڵەی مەرگەکەی دابەش دەکرد بەسەر هەموواندا , نايەويست کەس و هيچ شتەك بە بەری بکات لە مەرگەساتەکەی , شەخ و مسکەن , هەژار و دەوڵەمەندی پەکەوە بەردەدايەوە سەر زەوی , ناو کەنگە , ئوبارەکە , وەشومەی مەرگەکە بە ناو کەنانەکان گەپتەيدا غلەر بوونەوە بە دەم زەيەکە , تەنەکەی ئاوو کچەڵەی تازە هەڵچوو , دايك و منداڵ , کە مەمکی دايکی بە دەميەوە بوو پەکەوە دەيانی دا بە زەويدا, پشيلەو سەگ و کەر و کەتر و مەڕ بزن..... هتد , هيچيانی بە بەری نەکرد لە کارەساتەکان خۆی , هەمووياني لەگەڵ زەويدا چووتکرد.

خەڵکەکی زەر لەسەر کەڵگەو مەزراکانيان بە دەور يەکدا مردن , لە کاتەکدا هەندەکيان خەريکی کشت و کاڵی بوون , هەندەك کەسی ديکە کەوتنە زەيەکەوە , زەيەکە زيادیکردبوو , چ ئاوەکە لە دوکانەوە بە نەخشە بەردرابوەوە , ئەم هەردەم لەکاتی هەرشەکانی بەسەر ناوچەکە , پەشتر ئاوەکەی بەردەدايەوە , تاکو پەشمەرگەو خەڵکی دەڤەرەکە نەتوانن ئەمبەر و ئەوبەر بکەن بە کەڵەکە دارينەکان , دواتر چەندين لاشە لە ئوبارەکە دەزرانەوە ,((هەندەکيان دەم و چاويان ڕەش هەڵگەڕابوو بە دووکەڵە داپۆشرابوو , ئەوانی تر ئاسايی بوون بەڵام ڕەق بووبوون , من دايکەکم بينی مەمکی لە دەمی کەرپەکەيدا بوو و لەو دەخەدا ڕەق بووبوو – جينەساید لە عەراقدا , پەلاماری ئەنفال بە سەر کورد , وەرگەڕانی سيامەند موفتی زادە , سلەمانی ل313 ساڵی 1999)) .

ليستەکی " 109 قوربانی کيمياوی , 264 ئەنفالکراو" ناوی وەك قوربانيانی گوندی گەپتەپە پەشکەشکرا . يەکەمجار لەبەردەم گەورەيی

تاوانەکە لەرزیم , بەڵام هیچم پێ ناکرا , ئەو خەڵکەی هەمان بڕیانی نەکیانم کردبوو , ئێستا وا لە دوروە شایی مەرگیان بە کەڵە بە چاوەکانی خۆم دەبینم , کتێبەکان کەڵم هیچ چارەسەرکیان پێ نەبوو بە ئەو مەرگەساتە گەورەیە , ئەستە شۆشگیرانەکان لە ناو پەرتووکەکان لە ترس کیمیا بارانەکە جوڵیان ناکرد, مرۆڤایەتی و نەونەتەوەیی لەو چرکە ساتەدا هەمووی بە فلسك .

شەو لەم ئیزگەوە بە ئەوی دیکە, لە ڕاژەهەاتەوە بە ڕۆژئاوا , بەدوای هەواڵی مەرگی ئەو زاروك و ژن و خەڵکیا گەڵام کە بە چاوی خۆم بینیم , هیچ ڕادیۆیەك باسی ئەم هەواڵیان نەکرد , دەتگووت لە ئێستەیەکی دیکە ئەم مەرگەساتە ڕوی داوە, هەموو باسیان لە پەك لەدانی بەرپرسانی چەپ و ڕاست , شەڕ بەردی غەزەو پاریس , دادگاییکردنی پاپۆت , گۆشەی بەرهەمی نەتەوەیی , ڕیشی خومەینی و ئوسامەیان دەکرد .

هەواش هەواش دوکەڵەکە بەرز بوەوە بە ئاسمان ,ئەوجا کەوتە کوشتنی تیشکی خۆرەتاوی بان گوندەکە, شینایی ئاسمان , جریوەی باڵندە, هەموو سەرتاپا پڕکەوە مەرگ بردیانییەوە, کاتێك تیشکی خۆرەتاوەکە خێی دەدا بەبان پشت دوکەڵی کیمیاوییەکە دەگۆشایەوە , کیمیاکە ئاوس بوو بەو هەموو ڕوحی هەڵیانی کێشابوو , ڕوحی مرۆڤ باش و خراپەکان پڕکەوە , بە بان پشتی ژەهرکیا دەچوون بە جیهانێکی دیکە , ڕوحیانەتی هەزار و دەوڵەمەندەکان پڕکەوە دەفڕین , ئەوانەی لە هەموو ژیانیاندا کێشیان لەگەڵ یەکدا هەبوو , شێخ و مسکین , ئاغاو جوتیار ئەو ڕاژە تەنها ئەو چرکە ساتە یەکسان بوون, گەپتەپش بە دیار ئەو کارساتە گەورەیەوە , هاتبووە گریان و بڕچەکدا هاتبوو , تنێك تنێك خوێنی لە دەتکایەوە .

ئەم تاوانە لە گوندەکی وێك گەپتەپ , زیاتر لە 300 هاوڵاتی شەهید و بریندارێ لێکەوتەوە , ڕاژی دواتر بریندارەکانیش حەزیای ئەنفال بەرەو مەرگیانی هەڵکێشا , بە دەم ترس و بریندارێ ڕاژی پێشترەوە هەرشکرایە سەریان , بەهێ بریندارییانەوە نەیان توانی خۆیان ڕزگار بکەن , ئاخر چۆن بتوانن , زیندووەکان هەموو گرتران نێك بریندارەکان , بە تولە ڕەی بناری زێکیا ویستیان خۆ ڕزگار بکەن , بەڵام بە کەڵە گرتران " بە ڕاژی 4-5-1988 هەرشی زەمینی دەستی پێکرد , گوندی گەپتەپێی ڕوخاند و لاشەی کوژراوانی بەردومانی ڕاژی پێشتریشی بە شەڕە خستە ناو گڕەکی بە کەڵەوە , لە ترسی ئەوێ نەوێك زیان بە تەندروستی پیاوانی ڕژێم بگەیەنێ "((ئەنفال – کارەسات , ئەنجام و ڕەهەندەکانی , یوسف دزەیی , چاپی یەکەم 2001

, چاپخانەی موکریان- ل119)) .

بە سبەی ڕۆژ زوو لە خەو هەستاین , هەشتا تاریکایی بەلەڵی بیان باڵی بەسەر گوندی جەلەمەردا کێشابوو , خەمان بە چارەنووسەکی نادیار ئامادە کرد , بابەیەك گەورەم پێچایەوەو دانیەکیشم کردە گیرفانم , چنگەك خوەشم لە لایلانەك ئاماند کردەمە تورگەکەی کەمەوە, کە بە پێیە لە جیاتی کێف پشتی دروستم کردبوو بە کتێب و دەفتەرکانم , چومە دیار ماجیدی هاوڕێم کە شەو پێکەوە خەوتبووین , نەرمە ماچێکی ناوچەوانیم کردو بە دواجار بەجێم هێشت , لەو کاتەدا وام دەزانی چارەنووسی من لە مەترسیدایە , کەچی ئەوی بە تاوان بووە قەچی قوربانی , خەشەویستیم بە ئەو تاکو ئێستاش لەو چرکە ساتەی ئەو دەمەدا دەژیت .

لەو بە لاڵی بیانیانە سەربەستە درێژ دوای خەی گەیاندە هاندەران لەناو جەلەمەرد هاواری دەکرد " شیوعییەکان ترسنۆکن هیچ نیە هەرش نییە , دواتر بە هەتا هەتایە لەو چرکە ساتەوە ئیتر ببەای ببە نەبینرایەوە " ئەمەش پاش ئەوەی مامۆستا عەلی زەنگەنەو ئەوان ویستیان بپەڕێنەوە بە دەشتی هەولێر ڕێگا گیرابوو گەیانەوە بە لامان.
ئەمە قارەمانانی پێشتر, هەموو تەمان قوچان, ئەوانەی دەسەاتدار و فیرعەونی دەڤەرەکە بوون, بە ئەندازەی ئەمەش بەرگەیان نەگرت, لەگەڵ دەرکەوتنی یەکەم پرشنگی بەیانی لە گوندەوە بە دوای یەکدا دەرچووین , ئاسە هەشتا سوور بوو , پاشان هەتاو لە بان گەپتەپەوە دەرکەوت , بە دوای ئەمەشدا خەرکەکەش مقە مقەیان تەکەوت , لە بەر چاومە پیریژنەکی 80 ساانە , سیمای غەمگینی بە دەموچاویەوە دەبینرا و هاواری دەکرد : حەرەس قەومی دەت خەتان ەزگار بکەن , غەدارن .

سەر دەبەن , زمان لە بن دەردەنن , دامانی کراسەکەی لەبەر پێی دەخشا , مەنجەڵە کوەك بە دەستکێیەوە و کتریەك چای بە دەستەکەی دیکەیەوە بوو , دەیەویست لە تاانی جاشکان ەزگاریان بکات , دەیانی دیکە بەهەمان شەوە بەو سەحەرە دەبینران , جوەێی ئەو پیر و منداانە کە لە چاو تەمەنیانا زەر چوست و چالاك بوون , هەموو ماەکانیان بەجێهێشت , جگە لە جاشکان دزی دیکە نەمابوو , منداە بە دەم کروزەی گریانەوە بە دەست دایکیەوە هاواری دەکرد , فریای هەنگاوەکانی دایك و باوکیان ناکەوتن, چاوی هەشتا بە خەوی خەشی بەیانیانی بەهارەوە بوو , بە پێی پەتی بەدەم گریانەوە و بە توندی بە دوای دایك و باوکیانا ەادەکەشران , خەیان گران کردبوو نایان

ویست گوندکەیان بەجێ بهێن , ژنانی چارشێو لەسەری کەن لە پشت و چارگێ لە ملی پێ لە خەراك , منداڵانی نیمچەش بێ نەرمە غار بێ دوای دایك و باوکیانەوە ڕەیان دەکرد , هەندکیان تورگێ پێ لە خەراك و مەتارێ ئاو بێ دەستیانەوە بوو, پیاوکانیش هەریکەیان کەسك لە کەیان و یەکی دیکە لە بن هەنگڵیان , دەموچاویان بێ چارنووسکی نادیار لە ترسی هەژاری و مەرگ غەزەبی لە دەباری , پکەوە هەنگاویان دەنا تاکو خەیان بشارنەوەو حەشار بدەن , وەلێ نەیانزانی جاشکان , پشمەرگەی ڕوخاو کە هەمان بەیانی نمکیانیان کردبوو , شارەزایی کون و کەلەبەری دەڤەرەکە بون, بن بڕد بێ بنە بڕدی ناوچەکە بەڵەد بوون , هەموویان دەدەزنەوە , دەیانکەن بێ دیاری بێ مەرگ , چاوم گەدا مام ئەحمەدم نەبینیەوە , لاوك لەسەر ڕێگاکە ڕاکشا بوو چاوەڕوانی هاتنی یارەکەی دەکرد , تاکو بێ دواجار تەی بەوانەت , کەمك لە ئاوی مەتارەکەی نەش بکرد , بێ حەپەساویەوە سەیری خەڵکەکەی دەکرد, بەڵێ ئەو خەڵکە بێ تاوانە , جاشکان هەمویانیان لەو کون و کەلەبەرانەی قەڵاسەوکا , لەناو هەردەو چیاکان , کەندە و تاوەڕکان , کونە شاخ و ئەشکەوت و دەڵەکانا دەزیەوە و بێ کەمێ ئەنفالیانیان کردن, بابێ روتەی جەلەمەرد بووە دوا وەستگەی ژیانی ئەوان, لەپاڵ هەزاران مرۆڤی دیکە بێ کەمێ بوونە خەراکی ئەو ئەپەراسیەنەی ناوی ئەنفالی چواری لەنرا , جەلەمەرد بێ 480 ئەنفالکراوەوە بووە سەرقافڵەی گوندە ئەنفالکراوەکانی کوردستان, ئەمە دوا شاهیدی زیندو بوین ئەو ڕۆژە لە گەیان , ئەوشی هەیان بوو هەموو تاڵانکرا " لە گەرمەی ئەم کارەدا واتە لەسەندنی پارە و زێ و شتی بێ نرخ لە گوندی جەلەمەرد جاشك ناسزایی دەربڕیوە ئەفسەرکی سوپاش بێ تووڕەیی گوتبووی : ئەو خەڵکانە بێ کوشتن دەبڕن ناتوانن پارە و ئاڵتونەکانیان لەگەڵ خەیان ببەن , چونکە یاسای دەوڵەت دەڵێت دەبێ ئەمانە لەناو ببڕن)) , سەرەڕای ئەمەش جاشکە چك کرا ((ئەنفال – کارەسات , ئەنجام و هەندکانی , یوسف دزەیی , چاپی یەکەم 2001 , چاپخانەی موکریان – ل 123)) .

هەموو ئەوانەی پشتر ڕەگای دەرچوون و خەزگاربوونیان لە خەڵکەکە گرت, وەك هەڵم چوون بێ ئاسمانا لەو ڕۆژگارە دژوارە کەس نەیانی بینییەوە , تەنانەت چەندکیان بوونە چاوساغی ڕاوکردنی خەڵکەکە, ئەوانی دیش بەشکیان لە سنورکانیش خەیان نەگرتەوە , کە ئەنفال دەستی پکرد, هاوڕێ قاسم نەکانی هاتە تەنیشمەوە وتی " چیمان بەسەر دەت ... وتم کارساتێ یان دەفەین و دەبین بێ دەوڵەت یان دەتەین بێ هیچ هەنانی سوپای ئێرانەوە..." .

لە ئەپەراسیۆنی ئەنفالی چواردا , ئەم هێزانە سەرباری چەندین مەفرەزە خاسەی جاش پشکدار بوون : فەرماندەیی هێزکانی نەسر بە سەرکایەتی عەمید ئۆکن خالید ئەحمەد ئیبراهیم , هێزکانی 46 بەسەرکایەتی عەمید عەلی ئەحمەد محەمەد . فەرماندەیی جەحافلی دیفاعی وەتەنی 1. فەرماندەیی هێزکانی پارێزگاریی نەوت بە سەرکایەتی عەمید بارق , تیپی 38 , تیپی پیادەی ئالی 5 , تیپی پیادەی 8 , تیپی پیادەی 2 , .

ئامریەی مەواقعی فەیلەقی 1 بە سەرکایەتی عەمید ئۆکن عەلا محەمەد تەها . لیوای پیادەی 444. لیوای پیادەی 110. لیوای پیادەی ئالی 46. لیوای مەغاویری 1 ی فەیلەقی 1. فیرقەی مەغاویری 10. لیوای قوات خاسەی ژمارە 65 و 66 و 68. لیوای زرپۆشی 46. فەوجی مەغاویری فیرقەی 28. 27 فەوجی جاش و مەفرەزەی تەواری سلەمانی و کەرکووك , هێزی ئاسمانی و کەرتی کیمیاوی و یەکەکانی هەواگری و ژمارەیك هێزی جەراو جەری تر.ئەو سوبحە تەپ و تەزی ئەتەمبەلی جاشکان لە دورەوە دەبینرا , چەندین کم وەك مار پەچی دەدایەوە و خولی دەخواردەوە , لەهەرچوارلاوە دەهاتن , سەروبنیان دیارنەبوو , لە دورەوە هەڕەشیان لە جەماوەری ناوچەکە دەکرد , کاروانەکانی مەرگ , کە جاشکان لەناو بەرازیلی و شەفرلەتە سورەکانییانەوە لە پشتەوەی بوون, لە کەبەکەی هەرشدا بوون بە کاولکردن و سوتاندنی کوندەکان و گرتنی خەڵکەکەی و تاڵانکردنی سەروەت و سامانەکەیان .

ئەو هەڕەشانە , لە هەرچوار لاوە هەرش دەستپێکرا , ئەوەی لە یادمە , لە چەمچەماڵەوە بە سێ قۆڵەوە (کانی عارەبان – شێخ پاڵەوان – پاڵکە هەش), لە تەقتەقەوە سێ قۆڵەوە (قەرەناو – مخەیس , جگیلە) , کەیە بە (شەوگەڕ – بناری حاجی قەڵا , تیمارەك , بەری هەژئاوا) , شوان (جولحان , عەلی بەیان – بان کەل) , قەرەهەنجیر بە سەرخاسە , لە گەپاڵەوە بە گەوردە , لە سوسەوە بە (عەواڵان – چەمی سورقاوشان) , لە دوکانەوە بە کلەسە , لە پردەوە بە (چیا چەرمی – گەزی – تۆکی , دەشتی هەولێر) , لە قوشتەپەوە بە (کەلی قەشقە _ دەشتی هەولێر) , لە هەولێرەوە بە هەژئاوای کەیە , ... , لە شیوسورەوە بە (تورکمان باخ – ناوجە) .

بە بەرچاومانەوە گوندەکان دەسوتاو گەی تە بەردەرا , دوکەڵ و گەردەلولی شەفەکان ئاسمانی ئەو ناوچەیەی داگرتبوو , کام شوێنی چەپکە جاشکان بەنیان بە مرۆڤکان ناوییەوە دەکرد و دەریان دەهێنان و دەیاندەزینەوە , لەو ناوچە پان و بەرینە, پنتەك نەمابوو بە خە حەشاردان و خشاردنەوەی خەڵکەکە, هەر چرکەی هەواڵی

گرتنی هاووڵاتیانی بێ کەمێکی گوندێك , خێزانێتی سومبڵکی قارەمانییەتی , نامەردی گروپێکی چەکدار … مان دەبیست .
ئەم خەمان گەیاندە سەر خاڵخاڵان بە دوو گوڵە ئارپێجییەوە , کەپتەریش لە دورمانەوە دەسوڵایەوە , هیوا ڕەشیش مەفرەزەیەکی برد, لە پێلاماری 21 بەرێیی لە ئاستی ئەمەدا نەبوو, ئەوانی دی هەموو وەریان توانبووەوە, ئەو خەڵکەی ڕێگری رزگاربونیان لێکرابوو نەیان توانی بە چرکە ساتێکیش داکۆکیان لێبکەن.ئەو ئێپڕاسیۆنە وەك قۆڵێشی شووم , لە دوای ئێنفال دنیایەکی تازە بوو , نەك ژیان بگرە کازیوەو نەسیمی بەیانیشی نە هێشت , بە خشپە هەمان دەکرد , کەس نەمابوو جگە لە هێبەواران و پشمەرگەی تاك و تەرا , لە ناو پاشماوەی گوندی ڕوخاوو , دیواری ماو , باخچەی وشکەوە بوو , کەڵگەی تەرك کراو هەمان دەکرد , کوردستان ببوە گوندی کاول , دارستانی هێشی قەرەبلووت , کوچەی گیراو و داری سوتاو چیای چەم و کەڵگەی فڕامێشکراو , هیچ نەمابوو , تەنها باوەڕ بە ژیان , بەناوترس و گوماندا هەمان دەکرد , ترس و گومان لە هەموو شتێك , لە جاش , لە قارەمانە ڕوخاوەکان کە ناوچەکە وەك ناولێپی خێیان شارەزا بوون , قەت نابوایا دووجار بە یەك تولە هەدا بەویشتینایا , لە هەموو ئەوانەی لە شەودا مرۆڤ بوون , لەو هەژگارە لەجیاتی هەوی هەردەم کەروشك بڕەو پیریمان دەهاتن .

ئێنفالی چوار پاش سەرکەوتنەکانی عەراق هات لە بەرەکانی شەڕی ئێران – عەراق , بەڵێ عەراقی مکوتر کرد لەسەر درێژدان بە ئێپڕاسیۆنەکانی ئێنفال . هیچ بەرگریێك لەو دەقەڕە نەکرا , کە ساڵی پێشتر وەك لە بەگژنامەیەکدا دەیبینن , حکوومەت ناوچەکەی چەکردبوو " تەنها هەتەی سوسە لە چەمی هەزان بەرهەستی سوپا دەکرا , وەك لە گوندەکانی سوورقاوشان و عەوداڵان و کەلەبەش کە پاشتر وەڕان کران ((ئێنفال – کارەسات , ئێنجام و هەڵوەستەکانی , یوسف دزەیی , چاپی یەکەم 2001 , چاپخانەی موکریان – ل 120)) .

دوو هێڵی دواتر واتا لە 6-5-1988 لە دەقەری سەر خاسە ((چەمی گوندی ئاوباریك)) , کەمێك چەکدار (ژمارەیان نزیك 70 چەکدار بوو) خەڵکی گوندی گومکەوە دەوروبەری بوون , پاش پەیوەندیکردنیان بە هەواگیری چەچەماڵەوە بە سەرپەرشتی (مەجید – ع) , ویستیان بمان کەن بە بەردە بازی لەخشبوونیان لە لای ڕۆژهەم, بە تایبەتیش ئەوان عەودالی کەوی هاوەڵ عەمار عارەب بوون, وەك ملازم سەعد دەیان ویست بیبەنەوە, لە بە هوشیاریێوە نەخشەکەیانمان پوچەڵ کردەوە خەمان لە گەمارەکەیان ڕزگار کرد ,

لە سەرتادا كاك م س هەواڵی نیاز خراپی ئەوانی پەمان پێاگەیاند , دواجار هاوڕێ ج بە ژیری و زیرەكییەوە لە خشتەیانی برد, پەیمانی هاوكاری پێیان دا , وەلێ هەر كە گەیشتنەوە لامان نەخشەكێشانی بەمان ئاشكراكرد و وتی ئاگادار بن, پاش ڕاكردنەكی نە كاتژمێری, بە كەشتی پێ لە پەرتووك و خەراك و فیشەك و كەل و پەلی خۆتنەوە خەمان گەیاندە هێزەكانی ماسقوڵان , ئەوەی شایانی باسە ڕۆژی پێشتر لە كونە كەمتیارەك نزیك هێزەكانی رژێم ئیختیفامان كردبوو, ژمارەمان 11 كەس بوو بە فەرماندەی هیوا ڕەش, بەیانی كە هەستاین ژێرمان ئاو بوو, بزن مژەكەكیش زمانی نابوو بە لوتی منەوە, قوات خاسش لەسەر هەمان تەپەلكە بوون ئێمە لە قەدی خەمان حەشار دابوو, ئەوەندەی لە بزن مژەكەكە دەترسام , ئاگام لە حكومەت بێا بوو, لەبەر پێكەنین, خەریك بوو خەمان ئاشكرا بكەین.
ئەو چەكدارانە كە نەیانتوانی ئێمە بە دیاری ببەنەوە بە ژێم , كە هێشتنەوە ژێـــــم لەیـــــان خەش نەبـــــوو , بەداخەوە لەگەڵ ئەنفالكراوەكاندا هەموویان شۆن بزر كران .

لە 8 مایسدا ئەپەراسیۆنی ئەنفالی 4 كەتایی پێ هات – جینەسایدی لە عەراقدا , پێلاماری ئەنفال بە سەر كورد , وەرگێڕانی سیامەند موفتی زادە , سلێمانی ل313 ساڵی 1999- ل317)) .كەی گشتی 237 گوند لەو ناوچەیە لە ئەپەراسیۆنی ئەنفالی چوار خاپوور كران ((ئەنفال – كارەسات , ئەنجام و هێهەندەكانی , یوسف دزەیی , چاپی یەكەم 2001 , چاپخانەی موكریان – ل 126)) .

تەنها لە ناوچەی (خاڵ خاڵان) لانی كەم كەی *4167 كەس لە خێكی ناوچەكە گرتران , جگە لە هێاتوانی شێی خێكی شارەكان و ئەو پیرانەی دواتر بەردران (جگە لە ناوچەی كەیو دەشتی هەولێر) , هەروەها 1680 كەس لە گوندەكانی (كلەسە , بەگد , كانی بی , قزلو , كانی هەنجیر و گەمەشین) ئەنفالكران ((ئەنفال – كارەسات , ئەنجام و هێهەندەكانی , یوسف دزەیی , چاپی یەكەم 2001 , چاپخانەی موكریان-ل 120)), وە 1629 كەسیش لە گوندەكانی بناری خاخاڵان " بابە روتە ژمارە 1″ . " بە پێی خەماندن 2500 كەس لە ناوچەی كەیە ئەنفالكران ((ئەنفال – كارەسات , ئەنجام و هێهەندەكانی , یوسف دزەیی , چاپی یەكەم 2001 , چاپخانەی موكریان- ل 126)) , كەی گشتی لە ئەنفالی 4 نزیك بە 28550 كەس ئەنفال كران (نص اللائحة الایقاحیة المقدمة من قبل هیئة الدفاع ……) .

ئەو كردارە سەربازییە بەشكی لە ژێر فەرماندەیی نزار خەزرجی بێێوە بردرا , ئەوەندە دەسزانە كارەكانی ئەنجام دەدا لە گوندی

گەپتەپە بە شایدی کاك مودیر عەلی بە پەستاکانی سەری منداڵکی 1 ساڵی پان کردەوە .لەو ئەپەراسیۆنە هەزاران مرۆڤ بوونە قوربانی , کەچی ئەنجامدەران و بکەرانی بە مایەی خیانەوە لێی

دەرچوون , نە پەستاو لە پەیکی وەك نەزار خەزرەجی دادگاییکرا , نا جاشە سەرنشینەکانی بەرازیلی و شەفرلەتە سورەکان لە گوە خراپتریان پێ وترا , دەیان سکاڵایان لەسەر تەمارکراو بانگ نەکران بە دادگا , نە ئەو پەشمەرگانەی سەدان خەزانی بە قەناغە نەزێ بە ئەنفالکردن گەیاندەوە بە گوندەکیان کە دوایی ئەنفالکران لەپرسینەویان لەگەدا کرا , نە ئەوانەشی کەکەکانیان بە ئاوادا تاکو جەماوەر ڕزگاری نەبێت قسەیەکیان لە گەدا کرا .
ئەفالی چوار دووەم زیانی مرۆیی ئەنفالەکانی لەکەوتووە, دوای ئەنفالی سێ , بەم شێوەیە خەکی ناوچەی ئەنفالی 3 و 4 بوونە قوربانی جوگرافیا , چونکە داگیرکەران ئەوەندەی دوژمنی جوگرافیان ئەوەندە لە مرۆڤکەی سەری نا .ئەنفالی 4 لە بەگە نامەکانی بەعسەوە .

ڕۆژنامەی شانەکار ژمارە 4

ڕۆژنامەی شانەکار تایبەتە بە یەکەمین ڤیستیڤاڵی شانەی کەرکوک خولی جیهاد دژی پاک

ژمارە … 3

لاپەڕەی یەکەم ……..

لاپەڕەی دووەم ……..

لاپەڕەی سێیەم ……..

لاپەڕەی چوارەم ……..

بە خوێندنەوەی ژمارەکانی تر کلیکی ئێرە بکەن ……..

لاندای شیعرو ژیانی ژنانی پەشتون … ڕانانی/ سەدیق سەعید ڕواندزی

بەشکی زۆر لە خوێنەرانی کورد، ئاشنایەتییەکی باشیان لەبارەی ئەدەبی نەتەوەی ئەفعان هەیە،بە تایبەتیش لە ڕوگەی خوێنەوەی ڕومانەکانی خالید حوسێنی وڕومانووسەکانی تر. کە هەمیشە لە ڕومانەکانیاندا، ئازارو مەینەتی ئەو گەلە و ئەونیشتمانە دەخەنەووو، کە شەڕو ئاشووب و خوێن، بەشکن لە مێژووەکەی.وەلێ ئەمجارەیان لە ڕوگەی شیعرەوە ئازاری ئەفغانییەکان و خەون و هیواکانیان دەبینین.کتێبی(لاندای شیعرو ژیانی ژنانی پەشتون) بژاردەیەکە لە شیعری پەشتونەکان، لەنێویشیاندا ڕەگەزی مێ. پەشتونەکان، کە زۆربەی دانیشتووانی ئەو وڵاتە پێکدێنن، کولتوورو پاشخانی کۆمەڵایەتی و فەرهەنگی تایبەت بە خۆیان هەیە و تاڕادەیەکی زۆر نەتەوەیەکی داخراو،نەریتخوازو ئایینین کە پارێزگاریی لە نەمە کۆمەڵایەتی وخێزانی و پەروەردەییەکانی خۆیان دەکەن.هەمیشەش بە هۆی شەڕە یەك لە دوای یەکەکانەوە، ڕووبەڕووی کۆچکردن و نەهەماتی و ئازاری زۆر بوونەتەوە. ئەم کتێبە کە لە شێوەی نامیلکەیەکدایە، بژاردەیەکە لە شیعری ژنانی پەشتون کە وەرای ئەوەی لە جەنگدا ژیاون، بەڵام خەونی گەورەیان هەیە.

کاتێ ئەو شیعرانە دەخوێنینەوە، درك بەوە دەکەین کە پەشتونەکان چەند ژیاندۆستانە دەڕوانن ژیان و چەندیش خاك و نیشتمانی خۆیان خۆشدەوێت، ئەگەرچی هیچ کاتێکیش نەیانتوانیوە بە ئاسوودەیی هەناسەیەکی ئارامی تیادا هەڵمژن.ژنانی پەشتون لە شیعرەکانیاندا، ژیان بە جۆرێکی دیکە دەبینن. ئەگەرچی ژنانی پەشتون وەك هەر ژنانێکی دیکەی خۆرهەڵات، لە ژێر ستەمی پیاوسالاری و نۆر سالاری دانەوخێشەویستی و سەربەستییان نییە، بەڵام لە شیعردا وێنای جیهانێکی دیکە دەنەخشێنن. ئەم شیعرانە بە زمانێکی سادە نووسراون وەلێ لە وێنەی هونەری و دەربڕینی شیعریدا ، شیعرەکان هێندە حوان

و سەرنج ڕاکێشن کە خوێنەوەیان چێژێکی زۆر بە خوێنەر دەبەخشێت.ئەو شیعرانە بە شێکی زۆریان لە سەروبەندی داگیرکردنی ئەفغانستان لەلایەن سوپای سۆڤیەتەوە لە کۆتایی هەفتاکانی سەدەی ڕابردوو نووسراون. بۆیە بەشێکیان هەنگدانەوەی ئەو واقیعە سیاسییەی ئەو کاتن وژنانی پەشتون بە شیعرهانی ڕەلەکانیان دەدەن کە بەرگری لە خاك و نیشتمانییان بکەن.

تەنانەت ئەوان خۆشەویستی نیشتمان لە ئاست خۆشەویستی کەرپەکانیان دەبینن و خۆڕاگرن لەوەی کە کوەکانیان لە پێناو خاکدا خوێنیان بڕژن. وەك ئەوەی لە شیعرێکدا دەڵێن:_
کوەکەم ئەگەر شەکە جەبڵی..
نەفرەت لەو شیرەش دەکەم کەلە سینەمدایە..
ژنانی پەشتون، کوەکانیان دەخەنە ژێر بەرپرسیاریەتییەکی ئەخلاقی و مێژوویی گەورە، کە ئەویش خۆبەختکارییە لە پێناو ئازادی و سەربەستیدا.دایکێك ئامادەیە نەفرەت لەو شیرەش بکات کە کوەکەی پێ گۆشکراوە ئەگەر هاتوو شەکە جەبەڵت. بەکو دەبێ تا دوا چرکە لە سەنگەردابێت.

ناکرێ نیشتمان لە ژێر چەپۆکی داگیر کەران دابێت و ڕەلەکانی ئەوانیش بەرگری نەکەن. ژنانی پەشتون، شیعر دەکەنە هاندەرێك بۆ بەرزکردنەوەی گیانی بەرگری و خۆڕاگری نەوەکانیان.ئەوان چونکە هەمیشە هاوشێوەی ئێمەی کورد لە ژێر ستەمی داگیرکاری و چەوسانەوەی سیاسیدا ژیاون، ئیدی لە بەهاو نرخی ئازادی دەگەن. بۆیە ژیانی بێ ئازادییان بەلاوە، ژیانێکی بێ نرخە لەو سێنگەیەشەوە، هانی کوەکانیان دەدەن کە لە پێناو ئازادیدا گیانی خۆیان بەخت بکەن. ژنێکی دیکەی پەشتون لە شیعرێکی دیکەدا، بەهەمان شێوەی ئەوانی تر لەبارەی بەرگریکردن لە خاکەوە دەڵێت:_
ئەگەر بریندەکەت لە سینگت نەبوو.

گرنگیت پێ نادەم..
تەنانەت ئەگەر پشتت ببێت بە بژینگ…
بگومان لە شەو بەرگریدا، ڕەسایەك هەیە کە پێکانی سینگ دەکەنە نیشانە و گەواهی شەکردنەکە. بەومانایەی ئەگەر گوللەکە بەرسینگی کەوتبوو، ئەوا لە سەنگەری پێشەوە و ڕووی لە دوژمنەکەی بووە، بەڵام ئەگەر پێکانەکە لە پشتی بوو، ئەوا مانای وایە هەڵاتووە و بەرگری نەکردووە.بۆیە شاعیر دەبێ دڵنیا بێت لەوەی کە بریندەکە و پێکانەکە لە سنگییەتی.بەوشێوەیە ژنانی پەشتون، گیانی خۆڕاگری و بەرگری لە ڕۆگەی شیعرەوە دەڕوێنن و شیعر دەکەن چەکێکی دیکەی

بەرەنگاربوونەوەی دوژمنەکانیان.

بۆگومان وە نەبێت کە ژنانی پەشتون خەیاڵی شیعرییان هەر تەنها لای چەك و بەرگری و سەنگەرەکانی شەڕ بێت، بە پێچەوانەوە بەکو لەنێو ئەو هەموو نەهامەتی و مالوێرانییەشدا، هێشتا خەیالییان لای عشق و خۆشەویستیشە. ئەگەرچی بە ئەوان قەدەغەیە و لەوانگەی پەشتونەکانەوە ژنان مافێکی ئەو تۆیان نییە، چونکە پێکهاتەیەکی نەریتخوازن. وەلێ کاتێ سەرنج لەو شیعرانەدەدەین، ئەوا وەك خوێنەرێك دەیان وێنەی شیعری جوان ودەربڕینی ڕۆمانسیانە دەبینین کە گوزارشت لە خەیاڵی شیعری ژنانی پەشتون دەکات.بۆنموونە لەشیعرێکدا ژنێکی پەشتون دەڵێت:_
خودایە دەتوانی لە ئێستاوە کۆڕم بکەی…
خۆشەویستەکەم ڕۆیشتووەو نامەوێ..
ڕوخساری کەسی تر ببینم..

شاعیر،وێنەی هەموو دنیا لە ڕوخساری خۆشەویستەکەی دەبینێت. ئەو بە ئەندازەیەك عاشقی خۆشەویستەکەی بووە، کە دنیا تەنها لە بوونی ئەودا ببینێت. ڕۆشنایی چاوەکانی ئەو، گڵێنەکانی نین، بەکو ڕوخساری خۆشەویستەکەیەتی، خۆشەویستیی لێرەدا سەرچاوەی ڕووناکی و بینینە، کاتێکیش بەهەر هۆکارێکەوە بێت خۆشەویستەکەی لە دەست دەدات، ئیدی بە بۆای ئەو دنیا کۆتایی هاتووە، بۆیە نایەوێت ڕوخساری کەسی تر ببینێت.بەدەربڕینێکی تر، لای شاعیر کۆربوون ئەوە نییە چاوەکانت لە دەست بدەی، بەکو ئەوەیە ئیدی خۆشەویستەکەت نەبینیتەوە، بۆیە شاعیر بە باکانە نزا دەکات خودا کۆری بکات. چونکە ئەو چیتر ئامادە نییە بە چاوانێك دنیا ببینێت کە ئیدی ڕوخساری خۆشەویستەکەی پێ نابینێت. زۆر نموونەی دیکەی وێنەی جوانی شیعری لەو نامیلەکەیەدا هەن. بۆنموونە شاعیرێکی تر دەڵێت:_
ڕوخسارت گوڵەکە..چاوەکانیشت دووەمم..
دووچار ماوم..ببم بە پەپوولە..یان ببم بە کرمی ئاوریشم..

لەاستیدا، کاتێ خوێنەر شیعری ژنانی پەشتون دەخوێنێتەوە، سەرسام دەبێت لەو هەموو جوانییەی لە شیعرەکانیاندا هەیە. زمانێك سادە وەلێ پڕ لە قوڵایی. خەیاڵی ژنانی پەشتون لە شیعردا، خەیاڵێکی هێندە جوانە، هەموو ناشرینییەکانی ژیان و شەڕو ئاشوبی ئەفغانییەکان لە بیر دەباتەوە. خوێنەر کە ئەو شیعرانە دەبینێت، دەگاتە ئەو ڕاستییەی کە ئەگەر شەڕ تا بەر دەرگای ماڵەکانیشمان بێت، هێشتا دەشێ لە کلاوە ڕۆژنەیەکی بچووکەوە جوانییەکانی ژیان ببینین. ژنانی پەشتون لەنێو ئەو هەموو شەڕو ناشرینییەدا، شیعرێك

دەنووسن، لێوان لێو لە جوانی و ئومێد.

ئەو ژنانە چەند خەمەکانیان گەورە بێت، چەند ژیان نائومێدیان بکات و تەنگیان پێ هەڵچنێ، چەند ڕۆحەکانیان لە شەڕدا لەدەست بدەن، هێشتا بە ئاواتەوە دەژین و ژیان بە جۆرێکی دیکە دەبینن.ئەوان سوهراپ وتەنی لەدوای هەر کارەساتێك، چاوەکانیان دەشۆن بۆ ئەوەی بە جۆرێکی دیکە ژیان ببینن. ئەگەر وانەکەن، بێگومان ناتوانن ئەو شیعرانە بنووسن. زۆر شیعری دیکەی جوانتریش لەنێو ئەو کتێبەدا هەن، کە هیوادارم خوێنەران بیخوێننەوە و چێژی لێ وەربگرن.دواجار کاتێ بەراوردی دنیابینی ژنانی پەشتون،بەدنیابینی بە شێکی زۆر لە ژنی کورد دەکەی،تێدەگەی کە شیعر لای ژنانی پەشتون، چ پەیامێك و مانایەکی جوانی هەیە. بەپێچەوانەی بەشێکی زۆری ئەو ژنانەی لە نێو ئێمەدا شیعر دەنووسن کە بەداخەوە هەر تەنها کروزانەوە و نوزانەوەیە.لە داهاتوودا بەدرێژی ئەو بەراوردکاریە دەکەین. لەکۆتاییدا دەست خۆشانە لەناوەندی ئەندێشە و وەرگێڕی شیعرەکانیش دەکەم، کە بە ڕاستی کتێبکییان هەبژاردووە بۆ وەرگێڕان، شایەنی خوێنەوە و چێژ لێوەرگرتنە..

*پەراوێز:ناوی کتێب/ لاندای ژیان و شیعری ژنانی پەشتون/ نووسینی(سەعید بەهوەدین مەجروح)/وەرگێڕانی(توانا حەمە نوری) /بڵاوکراوەی ناوەندی ئەندێشە 2018….

وەها یگوت سەردێشت … مەحمود عەبدوڵا

سەردێشت وتی: من چاوەڕێی بکوژەکانی خۆم دەکەم ،چونکە مردن باشترە لەژیان لە سێبەری پیاوە بچوکەکان. لەو شوێنەی ترسنۆکەکان حوکمدەکەن یان دەبێ نەترسی،یان دەبێت بمریت،ئەگینا دەبێتە شتێکیکەمتر لەمرۆڤ،لەم پڕۆسەی بەئاژەڵکردنی مرۆڤدا ،مردن هەڕەشەبژێرم نەک پاروی سەرشۆڕی ئێوە.ئەو وتی: بڕڕەوای هیچ بڕێنکمان پێبدەن، بڕڕەوای هیچ درێکمان بێبکەن ،مژووتان

ئایندەی بەدیاریکردوین دەزانین ئەو گیانەی وزە لە پاروی ئەو وەربگرێت دەمرێت مردنکی فەلسەفی .

ئەو هەموو بەیانییەک جنۆی کورداێتیمان پێ ئەدەن و پەمان دەڕن یەکەیزی بەنام خۆتان هەرهەموتان لەیزی خیانەت وەستاون و پشبڕگتانە ئاخ کامەتان شیرینترن لای سوتان. ئەو خۆی درێ لەسەر کورسی و مێزی بارگا حیزکانتان خونی هاونیشتیمانیان دەڕژن بەنام کە
دوژمن دگاتێ سەردەی خاک ئەو وەک هەموجار بێ دەستنوژن ، هێندێ تەی کورداێتیتان کەندووە .
ئەو گیانی بەرگریتان نەماوە ،دەستنوژی بەرگریتان شکاوە،هەتاماون دەبێ سورەی بەر لەشکربن بێ تورک و حەجەم.

سەردەشت وتی:ئەو ئەی پیاوە بچوکەکان وەسەکانی مەیخانەکان بەسەر ئەوەدا ساغ دەبێتەوە، بەنام لە پشمەرگەیەکی دەرین ،لە مامەستا و خانەنشین داوای سک هەڵگوشین دەکەن،بێ بوتەک غاز داوای بوتەک خونمان لێدەکەن .
سەردەشت وتی:هێ پیاوە بچوکەکانی شاخ ،ئەوە لە ڕۆگای گەانەوە بێ شار ئەوشتتان ونکرد، کە پیاوەکانی مێژووی پێدەناسرێتەوە ،ئەوە بەوتی هاتنەوە ڕوتبونەوە لەهەموو پرەنسیپێک. ئەوە ئەی ئەوانەی منەتی خباتمان بەسەردا ئەکەن، خەریکی تەکردنەوەن ئەوە بونەوەری لاوازو پشیمانن ،ئاخر مرۆڤ کە لەپرەنسیپەکانی پشیمانبوە دەبێتە دەندە.

سەردەشت هاواریکرد :
ژیانێک لە ژێر ڕەحمەتی بیری کەڵەی ئەوەدا کەڵەی و بەدبەختییە،وەرن بمکوژن کە ئەوە لە سیاسەتدا جگەلە کوشتن هیچیتر فێرنەبون.ئەی خۆی درێ ،وانیو سەدەیە خنجری ژەهراوی خۆی خیانەت ئەدەن لەدەڵ و مەشکی هەرکەسێک بیربکاتەوە. ئەی خۆی دواکەوتوو ئەوە پشبەکتانە بە دواوە ئەوەی پشتان بکەوتەوە دەیکوژن.
ئەوە نیوسەدەیە لەسەر کەلەسەر دەژین،کەللە سەری زیندوو مردوو.
سەردەشت هاواریکرد ووتی: لەبەر ڕەوە کەیلەی ئەوە کەس دەنگی من نابیستێت،هیچ گوێیەک و هیچ زمانێک و هیچ چاوێکی پاکتان نەهەشتووە، بۆیە هیچ گوێیەک و هیچ چاوێک من نابینێت لەبەر نەیەی کەیلەی مەشک بەتاڵی ئەوە . سەردەشت وتی:ئەوە ئەی خۆی درێ تەماشای دەوروبەری خۆتان بکەن بزانن چ مەخلوقێکتان لەدەور کەبەتەوە ، ئەمە لەدەوروبەرکەتانە وە دەزانین ئەوە کەن. ئەوە وەک باونن بەردەوام لەشکرێک فوتکەرتان پێویستە ،ئاخر کە مرۆڤ بەتاڵ

نەبەت پەویستی بە فوتکەر نییە .هە پیاوگرگنەکان لەهگبەی ئەمدا ئازادی هەیە،لەهگبەی داهاتوی ئوشدا دنیایەک سەر شەی،مزخانەیەک لە ئاسواری خیانەت.

سەردشت دنگکی تازە و نامی ئەم هرەمبو،کە گوێکانی بەرپرسانی کوردی ئازاردا،ئوان تنیا بدنگی کیلە هاتبون،بێ بئوی بە ئارامی بخون دبو دنگی کپ بکن. لناو ئارامی ساختەی شاردا بئارمبو ،لهولری تورکیای بچوک ،چاوی لبوو کە بەرپرسکانی میت لمالی سەرک دخون ئیتر سەردشت چن ئارامبەت! حی سەردشە چن ئارامبەت کە لوتەی بەبیری دت کوە خشویستکەی ئەردگان سەرکی حکومەتە. بەە دنگی سەردشت نامبو، ئاوازکبوو هرتنکی حسرتک بو ، هروشێکی بیرخستنوەی خیانەت و جهلی مژوی پە شرمزاری پیاوە شاخاویکان بو.

سەردشت بتنیا هاواری دکرد و بێ ترس،ئودێزانی کدشی کوژن، چونکە پیاوسیاسیە ترسنککان جگە لکوشتن و گولە هیچ وامکیان پە نییە بە ژیرو دسزکانی ئەم هرەمە. بەام سەردشت نترسانە و ئازایانە و زیرکانە دستیکرد بەوتکردنوەی سیاسیە بچوککان و پێی وتن بمکوژن باشترە لوەی ناچاربم لە ژێر حوکمی ناشریفانە و خائینانەی ئوەدا بژیم،کە دستی هموو شایک ماچ دکن تا ببن بشای ئەم وەتە ،ئوە کە کورسی لهشی خستون. سەردشت وهایگوت : ئەمە ەژک دین برەو باەخانکانی ئوە و لگە زەوی تختی دکێن،ئەمە محکومین بیاخیبون و ئازادی، ئوەش محکومن بە مردن و سرشێی.

ئە و وتی،من یەکەم شهید نیم و دواشهیدیش نابم ،تائواەژی دین و لە باەخانکانی ئوەدا فایلی خیانەت ئدزینوە،ئەمە بەەنماندوە نابەت برابچوککانمان وەک ئەمە بژین بێ من سەرتایەکم دستپکردوە و دوای منیش هاوەکانم بەردوامدبن. ئو زەردشتی لاو بو لناو خێی کورداەتی هاواری دکرد: ئەی خێی بزیو وەرن "چەقکانی غدری ئوە" تەمنکە لدێی هرچی ئازادیخوازە تینوەتی دشکەت ،وەرن بکرگیراوانی سوتان وەرن ئەم نیشتیمانە هشتا خونی دوەت بە ئازادی. سەردشت وتی: ئوە بسگی ئیسرائیلی پاسوانیتان ئکرەت و سگکانی خێی خشتان بەرداوتە گیانی ئەمە ئەی ئوانەی دسەات بشرف تگیشتون پتان وایە شرفتان کورسیێکی"ساردوسەی بن مردوە"

مەحمود عەبدوڵا

راگەیاندن وخەڵك ... ئاری زەندینی

کەناڵەکانی راگەیاندن (بینراو، بیستراو، خوێندراو)، تەنانەت ئینتەرنێت و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکانیش،
بەردەوامیی و گەورەبوونیان پەیوەستە بەو متمانەیەی،
کە لە رێگەی ڕەچاوکردنی کۆمەڵك هۆکار و میکانیزمەوە دێتە دی و پێویست دەبێت،
کە لە کاتی بڕاوکردنەوەی هەر هەواڵ و زانیاریی، یان ڕوومالکردنی ڕووداو و کارەساتەکاندا، بە هەند وەربگیرێت.
بۆیە هەر متمانەی جەماوەرە (وەرگر)، کە کەناڵێك دەگەیەنێتە لووتکە و یەکێکی دیکە
بە ڕاگرتن وەستان لە پەخش دەگەنێت.

متمانە، بە مانای ئەوە دێ، ئایا تا چەند هاوڵاتیان کەناڵێك دەبێتە سەرچاوەی هەواڵ و زانیارییەکان و بە پێچەوانەشەوە.

کەواتە، متمانە پەسەندکردن، یان قبوڵکردنە لە لایەن وەرگرانی میدیاوە هەر کەناڵێکە لە بەرامبەر کەناڵێکی دیکەدا. شارەزایان و نووسەرانی بواری میدیا، چەند خاڵێکیان وەك بنەما و بنچینە دیاریکردووە، کە ئاستی متمانەبوونی جەماوەر بە کەناڵەکانی ڕاگەیاندن دێنێتەدی، گەر ڕەچاو بکرێن، هەم ئاستی جەماوەری کەناڵەکان،

هەم ئاستی پیشەیی بوون و پڕۆفیشناڵبوونیان بەرز دەبێتەوە و بەرەو لووتکەی متمانەبوون دەچن پێش هەموو شتێك گەر ڕووداو، یان کارەساتێك، کە ڕوو دەدات، بە نموونە قەیرانی دواکەوتنی مووچە، نەبوونی خزمەتگوزاریی، کارەساتی سروشتی وەك بوومەلەرزە، لافاو، بریتی بێت لە وێنەیەکی گەورە، ئەوا پێویستە کەناڵەکانی میدیا هەمووی بگوازنەوە، بە بێ پەراوێزخستنی بەش، یان گۆشەیەکی ڕووداوەکە، چونکە ئەو کاتە وێنەکە تەواو نابێ. بە مانایەکی دیکە،

وێنەی رووداوێك ئەو كاتە دەگاتە زیهنی جەماوەر، كە لە كێی گۆشەكانیەوە وێنەكە گیرا بێ. ئەم قسەیە بێ كێی جومگە و بواڕەكانی تری ژیانیش هەر وایە و دەبێت كاری لە سەر بكرێت.

لە كاتی رووماڵی كەناڵێكی حزبی بێ قەیرانی دواكەوتنی مووچە، یان نەبوونی خزمەتگوزاریی نابێت لەبەر بەرژەوەندیی حزبەكە دژی مووچەخۆران بدوێ.

یەكەمین خاڵێك، كە پێویستە كەناڵەكانی راگەیاندن ڕەچاوی بكەن، ڕۆژگرتنی ئایین و بیروباوەڕی تاك و كۆمەڵگەیە، جا هەر ئایین و بیروباوەڕێكیان هەبێت، ڕەخنەگرتنیش لە ئایین و بیروباوەڕی ئایینی جیاوازە لە سووكایەتی و ناوزڕاندن (تشهیر) و بە یاسا ڕێكخراوە، د. سامان فەوزی، لە كتێبی (هێرشە یاساییەكانی كاری ڕۆژنامەوانی)دا، ترسناكی جنێودان و سووكایەتیكردن بە ئایین و ڕەمزە ئاینییەكانمان بێ دەست نیشان دەكات و دەڵێ: "سوكایەتی و جنێودان بە ئایین دەبێتە هۆی تێكچوونی باری ئاسایشی كۆمەڵگا لە ڕوگای خۆپیشاندان و ناڕەزایی كەسە ئایینی و خواپەرستەكان". (د. سامان) ئاماژە بە چەند حاڵەتێكی لەو شێوەیە دەدا، كە لە ساڵی (2001) لە میسر بە هۆی بڵاوكردنەوەی وێنەی ڕاهیبێك، هەروەها لە ساڵی (2006)یش، لە دانیمارك و چەند وڵاتێكی دیكەی ئەوروپی، كە بەهۆی بڵاوكردنەوەی ژمارەیەك وێنەی كاریكاتێریی دژی پێغەمبەری ئیسلام شەپۆلی توندوتیژیی و خۆپیشاندان و ناڕەزایی ئەو وڵاتانەی گرتەوە. هەروەها بنەمایەكی دیكە لەو بنەمایانەی، كە ڕۆژنامەنووسان و كەناڵەكانی مدیا پێویستە ڕەچاوی بكەن؛ گواستنەوەی هەواڵ و زانیارییەكانە بە شێوەكی ڕاست و دروست و بە دیققەتەوە، بێ زیاد و كەمكردن، بێ ئەوەی ئەو پەرەنسیپانەش بێتەدی، پێویستە ڕۆژنامەنووسان نزیكی ڕووداو و كارەكتەرەكان بن؛ ئەوانەی پێكهاتەی هەواڵەكان تەواو دەكەن. ڕاستگۆیی لەگەڵ جەماوەر و وەرگران بە مانای لەبەر بەرژەوەندییەكی كەسیی، جا ئەوە بەرژەوەندییە ماددیی، یان مەعنەویی بێ، لە هەواڵ و زانیاریەكان كەم و زیاد نەكەیت. زەربەی كات ڕۆژنامەنووسان بە وەرگرتنی بەرتیل هەواڵێكی دیاریكراو دەشارنەوە، یان بە پێچەوانەشەوە بابەتێك ئیبراز دەكەن، كە زەرجار بابەتەكە سواو و دووبارەشە، بەڵام لەبەر فشاری بەرتیلەكە گەرمی دەكەنەوە و وەك بابەتێكی نوێ دەیدەنەوە بە وەرگرانیان.

ڕاستگۆیی زەربەی كات وەك پەرەنسیپێكی گرنگ بێ كاری ڕۆژنامەنووسی لە سەرانسەری دنیادا دێتە هەژمار و جەختی لێدەكرێتەوە، كەچی

لەگەڵ ئەوەشدا، ئەوانەی پێوەی پابەندن، زۆر نین!، لەو بارەوە، (پێڤیسۆر ماکدۆگاڵ) لە کتێبەکەیدا ئاماژە بە توێژینەوەیەك دەکات، کە لە ئەمریکا ئەنجامدراوە، دەڵێ: تەنها (54%)ی ئەو چیرۆکە هەواڵانەی، کە لە رۆژنامەکاندا باڵاوکراونەتەوە، هیچ هەڵەیەکیان تیادا نییە، هەروەها " لە (34%)ی ئەو چیرۆکە هەواڵییانەی پەیامنێران دایانڕشتوونەتەوە راستن". بە واتایەکی تر، ئەوەی لە رۆژەکە دەمێنێتەوە، هەڵە و ناڕاستی تێدایە، کاتێکیش جەماوەر هەڵە و ناڕاستی دەبینێت، متمانەی نامێنێت. بنەمایەکی دیکە لەو پرەنسیپانەی، کە وا دەکات میدیا متمانەی وەرگر بەدەست بهێنن، ئەوەیە کە هەواڵ و زانیارییەکان بە وردیی (دیققەت) و لە سەرچاوەی راستەوخۆوە بگوازنەوە، نەك بە پێچەوانەوە، کە زۆربەی کات رۆژنامەنووس و پەیامنێران بۆ دەستکەوتنی زانیارییەکان پشت بە سەرچاوەی ناڕاستەوخۆ و نادیارەوە دەبەستن، لە "دلیل المعاییر المهنیه فی الکتابه الخبریه"دا، کە (معهد الحوار الدنمارکی المصری DEDI) باڵاویان کردۆتەوە، تیادا هاتووە: "رەچاوی وردیی بکە، تاکو ئەو پەڕی!".

" دوورکەوتنەوە لە تەشهیر و ناوزڕاندن"، خاڵێکی دیکەیە لەو پرەنسیپانەی، کە راگەیاندن متمانەی جەماوەر بەدەستدێنێ. زۆرێك لە رۆژنامەنووس و پەیامنێران بە نەزانی، یان بە ئەنقەست تەشهیر بە کەسان و لایەنی بەرامبەریان دەکەن، تەشهیریش دوو جۆرە، یەکەم خستنەپاڵ (القژف) تۆمەتێك دەخەیتە پاڵ کەسێکی دیاریکراو، بۆ نموونە پێی دەڵێی "بەرتیلی وەرگرتووە" یاخود "بۆڵك پارەی لە حکومەت بردووە"، دووەمیان جنێودان (السب)، وەك ئەوەی بڵێی "گەمژە" یان "هیچ و پووچ"…هتد. دەبێت هەموو کارەکانی میدیا (پەیام، وێنە، ڤیدیۆ، ستۆری…) دوور بن لە هەردوو جۆرەکەی تەشهیر، هەرچەندە بە پێی یاسا (القژف) سزای لە (السب) زیاترە.هەروەها هەر دوو پرەنسیپی "ملکەچی بۆ یاسا" و" مافی دانەر و باڵاوکردنەوە"ش، لەو خاڵە گرنگانەی ترن، کە پێویستە کەناڵەکانی میدیا خۆیانی لێ بەدوور بگرن. ملکەچی بۆ یاسا ئەوە نییە، کە رۆژنامەنووس پێیوا بێت یاسایەك هەیە بۆ سزادانی ئەو، بەڵکو سزا هەمیشە بۆئەوەیە کاروباری کۆمەڵگەی پێ ڕێکبخەین و بەدوور بین لە فەوزا و ئاژاوە. هەروەها مافی دانەر و باڵاوکردنەوەش بریتییە لە ڕزگرتنی بەرهەمی ئەدەبی و نووسین و وەرگێڕان و خۆبەدوورگرتن لە دزیی ئەدەبی، هەروەها جەخت لە پاراستنی هەموو بەرهەمێکی موزیك و گۆرانی و فیلم و … هتد، دەکاتەوە، هەرچەندە "دزیی ئەدەبی" لە هەرێمی کوردستان تاڕادەیەك حاڵەتە و نەبۆتە دیاردە، بەڵام

ناوبەناو دەیبیستین. چەند بنەمایەکی دیکە هەن، کە بگومان بە رەچاوکردنیان متمانەی جەماوەر و وەرگر بەدەست دنین، بەام ئەوانەی ئاماژەمان بیان کرد، پموایە لە گرنگترنیان بوون.

زمانی مرۆڤ لە کوو دت ؟! … دکتر: مولود ئیبراهیم حسن

بابتک بە گفتوگ ..

(هە موو ژۆژک کە خاتوو (میکایلا ئار مار) لە خو هە دستە ،ئو بزمانک قسە دکات کە جیایە لگە زمانی ئیتالی بە چینی ،پاش ئوە ی توشە حالتیکی سیربوو لە نوان شوو ژکدا .ئو دایکە(٤٧ سال)یە، توشی زمانگؤان بووە ،ئو پی وایە قوربانی یکی گز پرستیە !میکایلا لە ناکاولە (سای ٢٠١٥) زمانی –لانکشایر –ی لبیرکرد، کە پی وایە هکی ونگرتنی لرزە یە ،ئستا ئو هە موو بیانیک کە لخو هە دستە نازانە بە کام زمان قسان دکات !زمانی چنی یان فلیپینی یان زارکی باشوری ئفریقایە ،یا ئوتە ئیتالییە یان پلندیە یا ئوتە فرنسیە .ئو پی وایە کە ئو کسکی نوان ژمارەیکی یکجارکمی تووشبووە بە زمانگان !ئم وشە وادتە بر چاو کە ئو کسە بزمانی بیانی قسان دکات .کە زر بی جاریش بە هی وستانی میشک و کشی دماغ و کشە دروونیکانە .

میکایلا کە کاری دیکرسازی دکات دە :لە دووسای رابردوودا زر کاری گزپرستی لگل کراوە !یکمجار کوای لدت بگری لە سای ٢٠١٥ لە سپارمارکتک بوو ، کە یکە گوتی : ئو پلندیانە لە هە موو شونک هە ن ! ئمش یکجار ناخش بوو ،هە ندە کسیش پیان وایە من بردوام بزمازنی چنی قسان دکم .هە ندکی تر بە تلفن پیوندی دکن و بە پکنینەوە دن :دتوانم مریشککی سورەوکراوی نیو برنجم دستکەوە ؟ ئمە زر جار رووداتە ، هە روها بردوام دبت و د: ئگر ئمە جارک بت مایی پکنینە ! بام ، کە زرجار ئمدبیسیەوە ،

دۆش کارەکە ڕوخێنەرو بیزارکەربێت .هە ڕوەها میکایلا بەردەوام دەبیت و دەڵێ :لەوەتەی مانگی پێنجیی ساڵی ٢٠١٥ توشی ئێم کارساتە بووە ، بەردەوام هەوڵدەدات زمانی خۆی بگۆڕێتەوە بۆ هەی بەردەوامی گەرانی گوتنەوە .- گەرانی گوتن بەزمانی دایکی !!) ئەم حاڵی خاتوو میکایلایە ڕۆژانە کە بەیانیان لە خەو هە ڵدەستێ ، ئەوە هیچ کە بەزمانی دایکی قسان ناکات ؛ هە ر ڕۆژێش بە زمانیک قسان دەکات کە خواستی خۆی نیەو وەک کاریکی ئۆتۆماتیکی بەسەریدا دەچەسپێ ! ئەم لێرە بە شێوەیەکی جیا لە نموونەکانی – فێربوونی زمان بە لە بەرگرتنەوە – قسەی لە بارەوە دەکەین و دەیکەین بە نموونەی زەر پرسیاری بە وێنام و گۆران بەدوای وێنام دا.

زمانی مرۆڤ لە کوێوە دێت ؟
خاتوو میکایلا ئەرمەر

لە لێکۆڵینەوەی (فێربوونی زمان بەلەبەرگرتنەوە) (١)دا نموونەی زەرمان بینی لەوەی کە کە سانێک بە هەیەک لە هەیەکان ، زمانی قسەکردنیان دەگۆڕێ . زمانی دایکیان لە بیر دەکەن و بە زمانێک قسەدەکەن کە پێشتر نە یانزانیوەو هە ندێ جار ناوەشیان نە بیستووە ! نموونە هە یە کە کە سانێک بەم زمانگۆڕانە فێری زمانیک بووین کە بەزمانی مردوو دەژمێردرێ ! وەک زمانی فیرعەونییەکان ، هە ندێک لە زمانگۆڕاوانە فێری زیاتر لە زمانێک بوون لە هە مان ڕووداودا ، دوو زمان و سێ زمان و چوارشمان بەر چاو کەوتووە ؛ ئەمانە کە زمانیان گۆڕاوە ..زمانە تازەکە زمانێکی جێگیر بووەو لە گەڵی ماوەتەوە و بەردەوام قسەی پێکردووە . بەڵام خاتوو (میکایلا ئەرمەر)کە بەزمانی لانکشایەر قسەی دەکرد لە ناکاو ساڵی ٢٠١٥پاش گرتنی وێنەیەکی لەرزە موغناتیزی زمانی دەگۆڕێ و هە موو بەیانیەک کە لە خەو هە ڵدەستێ ؛ بە زمانێک قسە دەکات جیایە لە زمانەکەی ڕۆژی پێشتر ! ئەو زمانە خۆشی نازانە کام لە م زمانانەیە .

.ئایا بە زاری سینی یان فلیپینی یان بە زاری خواروی ئەفریقیا یا ئەوەتە بە زمانی ئیتالیایی یان پۆڵەندی یا ئەوەتە بە زمانی فەڕەنسی قسان دەکات !؟ ئێم ڕۆشە بارەکی دەروونی خراپی لای ئێم ژنە دروستکردووە وهە ربەیە پزیشکەکان ئێم زماگۆڕانە بە نەخۆشە(٢) دەزانن وزەریش بە زەحمەت بەیان چاک دەبنەوە ، چاک بوونەوە بە مەبەستی گۆڕانەوەی ئەوکەسە بە ڕۆشی پێش سەدەمەو زمانگەرانەکە ، تەنیا نموونەیەک کە من بینیم چاکبووەوە ئەوێش پیاوەکی ئیزدی بوو بە ناوی (نەواف)(٣)، کە پاش ئەوەی لە خەو هە ڵدەستە زمانە کوردیە کرمانجیە ئیزدیەکەی لە بیردەکات و بە زامانی ئینگلیزی

دەکەوێتە قسە کردن و کەسو کاری بەهەی وەرگێ لەی حالی دەبن و قسەی لەگەل دەکەن ، سەرەڕای ئەوەش باوەڕئایینیە کەشی کە ئایینی(ئیزەدی) بوو گەڵا بوو بە (مەسیحی) ئەو پیاوە مامەستا (مە ڵا عەلی کوردی کەلەک)(٤)چاکی کردەوەو بەکوردیەکەی خۆی کەوتەوە قسە کردن و گەڕاوە سەر ئایینی ئیزەدیەکەی جارانی ؛ ئەمە لەرە نامانەوێ بەوردی باسی هەی زمانگەڵان و هە وەی چارەسەری زمان و بارە دەروونیەکەی خاتوو (میکایلا ئەرمەر) بدەین ئەمە مەبەستی ئەمە نیەو کاریئەستای ئەمە ش نیە . ئەوەی ئەمە بە گرنگی دەزانین و جێگای پرسیارەو وەڵامە کەی زەر ئەستەمە ! کەبوونەوی ئەم هە موو زمانە یە لە کەسکداو بە خواستی خۆی هە ر ەۆژەی بە یەکەکیان قسان دەکات یان ەەتتر هە ر ەەژەی یەکەک لە و زمانانە چاڵاک دەبێت و خاتوو میکایلا هیچ ەەلیکی نیە لە چالاککردنی زمانی ئەورۆژە. کە بە م زمانە تازانە دەدەو، دیارە هە موو پەویستیەکانی زانینی زمانەکەی لا جێگیر بووەو بەوشەو فەرهە نگ و فەنەتیک و دەستورەکانی زمان و کلتوریشەوە ؛ هە ربۆیە دەتوانی لە گەڵ کەسانی ئەو زمانە قسان بکات وتێیانبگات و لەی تێبگەن . کە ئەم ەەوشە زەر جیایە لە ەەوشە فیربوونی زمانەکی تازەو ەەگای فەربوون و زەمانی فەربوون و ژمارەی زەری زمانەکان .کە سانی ئاسایی کاتەکی زەریان دەوە تا فەری زمانەکی تازەبن بە ئەوەی بە تەواوی قسەی پە بکەن .کەچی ئەم ەووداوەی بەسەر ئەم خاتوونە دا هاتووە هە موویاساکانی پەشووی تێکشکاندووە !

ئەمە دەزانین منداەەکی ئاسایی تا زمانی دایکی بەتەواوی فەر دەبێت نزیک بە دووسا زمانی پەویستە . بەەام ؛ ئەم زمانگەڵاوانە بە کتوپەیی و لە ناکاو زیاتر لە زمانەک فەردەبن و قسەی پە دەکەن ؛ پرسیاری زەر هە ەدەگرە.
پرسیاری گرنگ ئەوەیە کە ئەو زمانانە لە کوەندەرەوە دەن ؟ ئایا لە دەرەوەی جەستەی مرۆڤکانن ، یان لە نەو جەستەی دان و بەم ەووداوانە چالاک دەبنەوە ؟ زانست باس لەوە دەکات کە =جینی زمان فەکس پ ٢ –foxp2)
)لە مەشکی مرۆڤ دا بەرپرسە لە زمان و دەستوورو فەرهە نگی زمانی مرۆڤ و قسەکردنی ،ئەمەش لە بارە ئاساییە کەیدا بە هەی کەلەکە بوونی فیربوون تەواوی زمانە کە لە نەو ئەم جینە بەرپرسەدا کە دەبێتەوە ، سەرەتا تەنیا زمانی دایکەو دواتر بە هەی ەەگاکانی فەربوونی باو لە نیوەندەکانی فەربوون زمانی تریشی دەچێتە سەر بە پەی تواناو خواستیی کە سەکە ؛ پرسیارە گرنگە کە ئەوەیە :ئەم هە موو زمانانە لە کوە هاتن و پەشتر لە کوەندەر بوون ؟! کە ئەو

پشتر هیچیانی نەدەزانی . ئەگەر هەر لە نەو جینی بەر پرسی زمان دابوون ؟ بەچی خاوەنکەی قسەی پێنەدەکردن ؟ چۆن ئەم هەموو زمانە لە ویدا کەبووەوە ؟ ئەگەر بە هەی هەوداوە کتوپڕکەوە هاتوون لە کوێندەرەوە هاتوون ؟ ئایا دەکرێ مەشکی مرۆڤ بە تایبەت جینی بەرپرس لە زمان و قسە کردن وەک(هادیە)یەک تەماشا بکەین و ئەو شووێنەی کە زمانە کانی لێوە هاتووە وەک (ئەستێگە)یەکی پێخشکردن قبول بکەین ؟ باشە ئەوە جینەکە لە نەو جەستەی مرۆڤ دایە ،گوتمان هادیەی وەرگرتنە ! ئەی ئەو ئەستگە یەی ناردنە لە کوێندەرەو چۆن کاردەکات و چەند زمانی تێدا کەبووەتەوە ؟
ئەستا ئەمە لە کەمبیوتەردا دەتوانین چەند زمانی بمانەوێ دایبەزێنین و بیخەینەسەر کیبەرد و بە شێ جیا جیاکانی لاپتۆپەکەمان . لیرەدا شوێنی هەنانی زمانە کە دیارەو جێگای وەرگرتنی دیارە . بەڵام لە زمانگەلانە کەدا لە مرۆڤ جیگای لێوە هاتنی زمانە تازەکان دیار نیە ؟!!
ئەگەر ئەمە بە وردی سەیری کەی زمانگەلاوەکان بکەین کە دەبینین ..هەموو زمانە کانی مرۆڤ قسەی پێکردوون لە کۆن و ئەستا بە مردوو و زیندووەکانەوە ، لەم زمانگەلانەدا دەبینرێن و هەن . هەنە واتە لە نەو میللەتێک و لە وەاتێکدا قسەیان پێکراوەو ئەستاش قسەیان پێی دەکرێ . بەڵام ؛ لە نەوان ئەم دووری زەمەن ودووری شوێنانەدا ئەم زمانە چۆن دەگاتە ئەو کەسەو دەبێتە زمانی قسەکردنی ؟؟

تیئۆرەکانی دروستبوونی زمان هەر رچیەک بن بە ئەمە گرنگ نیە !چونکە ئەمە خاڵە هاوبەشی زۆر دەبینین لە نیوان تیئۆرەکانی زمان دروست بوون ؛ بە تێئۆرە ئایینی و ئەفسانەیی و زانستیەکانیشەوە ! ئەوەی گرنگەو هەکەی بزانین ئەو زمانانە لە کوێندەر هەلگیراون وچۆن بە سەدەیەک و تایەک و کەوتنەک ئاوا زوو لە کەسی بەرکەوتوو ئامادە دبن ویەکسەر دەبن بە زمانی قسەکردنی !؟
ئەگەر تائستا زانست وەڵامکی پێ نیە ! هەندەی ئەمە بیزانین – واچاکە پێنا بە چەکە ئایینیەکان ببین و دان بەوە دابنێن کە خودا مرۆڤکانی فێری زمان کرد !!

باشە ، ئەو زمانە چ زمانەک بوو کە خودا مرۆڤکانی فێرکرد ؟؟ئایا تەنیا زمانەکی فێرکردن ؟ ئەوتە لە قورئاندا دەفەرموو ێ ئادەمی فێری هەموناوەکانکرد) (٥)ئەمە ئەم واتایە واوردەگرین ، کە خودا ئادەمی فێری هەموو ناوەکان کرد ، لە ناویشدا وای لێکدەدینەوە کە مەبەست لەناو – وشە – یە و وشەش واتە زمان .واتە

وشە مەبەست ناوەو ناوەش وشەیەو وشە ش مە بەست – زمان – ە و لە دەقەکەشدا –ناوەکان – هاتووەو بە شێوەی (کە) کە دواجار زمانەکەش دەکاتە – زمانەکان – .ئەتر خودا ئادەمی فێری هە موو زمانە کان کرد . لە گەکردنی – ئادم – دەتوانرێ بە مانای کۆربگیرێ و بکاتە ئادەمەکان واتە هە موو مرۆڤەکان .واتە خودا هە موو مرۆڤەکانی فێری هە موو زمانەکان کرد !! پرسیارێکی لەژیکی دەتە پێش ، ئەی بۆچی هە موو مرۆڤەکان ، هە موو زمانەکان نازانن و زۆربەیان هە ربە منداڵیەوە زۆر بەزەحمەت فێری تەنها زمانە دەبن ؟!! دەکرێ وەڵامی ئەم پرسیارە بەم شێوەیە بدرێتەوە: ئەی ئەوە نیە هە موو مرۆڤەکان پێکەوە ..هەموو زمانەکان دەزان !! ئەمە کە خودا بەو سفەتەوە بناسین و قبول بکەین کە کیتابێ یەکتا پەرستەکان پێناسەی دەکەن ! ئەوکاتە خودا دەتوانە هە موو شتێک بکات و هە موو کارێکی لەدست دەت .بەڵام ؛ هەشتا پرسیاری تر زۆر ماون و وەڵاممان دەستنەکەوتووە !! باشە ئەگەر ئادەمیەکان هە رهە موویان فێری هە موو زمانەکان کراون ، بۆچی مرۆڤ هە رلەدایک بوو قسان ناکات و نادوێ ؟ بۆچی زۆر بەزەحمەت و زۆریشی پی دەچێ هە تا فێری زمانی دایکی دەبەت !ئەگەر فێرکراون دەبێ زمانە کە بەشێک بەت لە جەستەی و هە رزوو ئامادەی بکارهێنان بەت ، وەک دیتن و بیستن وجولەی سەرو مل ودەست و پێ و دەنگ دەنگ !! ئەوە هە موومان و بەردەوام دەبینین کە منداڵ وشە بە وشە و بەدووبارەکردنەوەی زۆرو بەردەوام و هە ڵەکردن و بە راسکردنەوە و کەڵەکە بوون فێری زمانی دایکی دەبەت . ئەوشمان دیوەو زانیوە ، کە منداڵێک بە بچوکی دەکەوێتە نێو گورگان و جگە لەوەی وەک گورگ لە سەر چوار لەپ دەڕوات وەک گورگیش دەلوورێنێ ! واتە زمانە مرۆڤیە ئادمیە کە فێرنابیت و قسە ناکات !!؟ ئەم ئەنجامە بەرەو تیئەری ئەوەمان دەبات کە منداڵ بە – پرسەی خانوادەیی – فێری زمان دەبەت ، وەک ئەوەی ئەگەر منداڵێک لە بچوو کیەوە کەدایک و باوکی کوردبن و بدرێت بە دایک و باوکێکی فەڕەنسی ..ئەوا منداڵە کە زمانی دایک و باوکە فەڕەنسیەکە فێر دەبەت ، نەک دایک و باوکە کورد ەکە .کەواتە منداڵە کە فێردەکرێ ، نەک فێرکراوە و بەاوتەوە .

دەگەڕێنەوە بە ئینجیل و بابزانین خودا لەوە چۆن باسی زمان و فێربوونی زمان دەکات ؟!
لە ئینجیل داهاتووە : (لە سەرەتادا وشە بوو ، هە روەها وشە لای خودا بوو ، وشە هە ربەخۆی خودا بوو .) ئەگەر بەوردی سەنجی ئەم سێ ستەیە بدەین ، ستەی یەکەم و سێیەمیان زۆر لەک نزیکترن ، تا ستەی دووەم .لەسەرەتادا وشەبوو، وشە هە ربەخوی خودابوو .ئەم دوو

ستێیە دەکرێ یەکتر تەواو بکەن و مە بەست بەدەنە دەست .واتە مانای وادەکەوێتەوە کە .. لەسەرەتادا وشە بوو وشەش هەر ربەخۆی خودا بوو .ئەم ستە تازەیە کارەکە ەك دەخات و مەبەستەکە دەداتە دەست .

واتە خودا- وشە – وشە زمان بوو ..زمان خودا بوو . کەواتە ئەم خودا زمانەوەک لە قورئاندا هاتووە : (خودا مرۆقی بەجوانرتین شێوە دروست کرد .)لە فەرموودەیەکی پێغەمبەریش دا هاتووە :(خودا ئادەمی لەسەر شێوەی خۆی دروست کرد .)کەواتە ئەو جوانترین شێوەیە ، شێوەی خودایە کە مرۆقی لەسەر دروست کراوە ، ئەو خودایەی کە لەسەرەتاوە وشە بوو ..وشەش هەر ربەخۆی خودابوو ! دێ ئەو خودا جوانە کە وشە بوو مرۆقی لەسەر شێوەی خۆی دروست کرد ، کە خودا وشە بوو !!دیارە لە دەقە ئایینی و ئەفسانەییە کان باس لەوەش دەکەن کە خودا مرۆقی لە خۆ و ئاو خۆن و نووری خۆشی دروست کردووە ، واتە مرۆڤ ، نە بەتەنیا لەوشە دروست کراوە نە لە ئاوو نە لە خۆن و نووریش ! بەڵکو پێکهاتەیەکە لەماناو زەری تریش ، کەزمان یەکێکیانە دروستکراوە! واتە هەر ئەمشە ، واتە زمانە مرۆڤ لە هەموو کائینەکانی تر جیادەکاتەوە ئەوەش قسەکردنە .واتە بەکارهێنانی ناوو وشەیە . ئەمە لەوەمان نزیک دەکاتەوە کەبڵێین : بەشێکی پێکهاتەی دروستکراوی جەستەی مرۆڤ.. زمانە . ئەوەتە زانستی نوێش دەیسەلمێنە کە (جینی فەکس پی ٢) لە نەوجینەکانی جەستەی مرۆڤ بەرپرسە لە زمان و قسە کردنی مرۆڤ خۆی .

لە چەندەکە ئایینیە ئیسلامیەکە (ناو=زمان) وا دەخاتە بەر زیهن کە خودا زمان دەزانە و ئەوە خودایە ئادەم فیری زمان و قسە کردن دەکات .بەڵام ، لە ئینجیل دا دەڵێ (لەسەرەتادا وشە بوو ،هەروەها وشە لای خودا بوو ، وشە هەر ربەخۆی خودا بوو) واتە وشە خودا بوو ..خودا وشە بوو،ئەم دوو باسکردنەش وەک یەک ناکۆنەوە ، سەرەڕای ئەوەی کە لە قورئان دا زۆر بە ڕوونی باسی ئەوە دەکات کە خودا ئادەمی فیری ناوەکان = زمان کردووە . بەڵام لە ئینجیل دا بە م شێوەیە نیە !

هەرچەندە دەقی چەندەکە ئایینیەکان دەکرێ بە جۆریکی تر بخوێندرێنەوە،وەک ئەوەی یەکە لە ێیکەڵرانی چەندەکانی قورئان دەنووسە :ئەمە نابە چیرۆکەکانی قورئان واوەر بگرین کە چەند ئاوها ڕوویانداوە ، بەڵکو حیکمەتی چەندەکەکە گرنگە .هەروەها چەندەکە ئەفسانە ییەکانیش زۆر جار دەبە وەک هەما وەریان بگێڕن ، نەک وەک ئەوەی لەدەقەکەدا باسی ڕووداوەکانیان دەکرێت .ئەوتە لە کتێبی

پیرەز دەکا : بەڵام بوونەوەو پەرت بوونی زمان و هەڵەت و پەڵەت بوونی مرۆڤەکان لە خاکی – شینعار – بوو، ئەوەی دواتر بوو بە بابیل وزەمەنی ئەم ڕووداوەش بە(٤٢٠٠)ساڵ دەگەڕێنەوە ! ئەگەر بەوردی ئەم دەقە شیبکەینەوە ، ئەوا دەردەکەوێ پێش پەرت بوون و لێکپچڕانی خەڵک و خاک و زمانێ کە ، زمانێک هەبووە خەڵکەکە قسەیان پێکردووە ! دواتر کە لێکدابڕاون زمانەکە پارچە پارچە بووەو زۆر زمانی تری لێ پەیدابووە .ئەم هەواڵە ئایینیەو ئەگەر باسی زۆر بوونی زمان دەکات ..ڕاستە ، دەشە وابێت ! بەڵام ، ئەم چیڕۆکە پەمان ناڵێ ئەو زمانەی خەڵکەکە کە پێی دەدوان پێش ئەوەی – یەهوا – دەریان بکات و پەرت و بڵاویان بکاتەوە ، چۆن دروست بووە ؟ کە ئەمە لێرە زیاتر پەویستیمان بەچۆنیەتی دروستبوونی زمان هەیە لە سەرەتاوە . نەک پەرت و بڵاو بوونەوەی . ئەو زەمەنی(٤٢٠٠)ساڵەش بە دروستبوونی زمان دایان ناوە ، لە گەڵ هەوتی ژیان و سەر هەڵدانی شارستانییەت ناگونجێ ! کە هەرتەنی پەیدابوونی نووسین لەکەڵەران بێ(٣٢٠٠ تا ٣٥٠٠)ساڵ پێش زایینی دەگەڕێنرێنەوە ، کە دەکاتە نزیک(٥٥٠٠ – ٦٠٠٠) ساڵ ، دیسان ئەم (٦٠٠٠) ساڵەش هەرزەڵر کەمە بە سەرەتای پەیدا بوونی زمان ، ئەگەر پشت بە زانستی مرۆڤناسیی و شوێنەوارناسیی ببەستین !

مردووەکانی ئەشکەوتی شانەدەر:

ئەگەر بەوردی ئەنجامی پشکنینەکانی(ئەشکەوتی شانەدەر)(٦) بخوێنینەوە ، بەمان دەردەکەوێ کە لە(٦٥٠٠٠)ساڵ پێش زایین ئەشکەوتنشینەکان مردووەکانی خۆیان ناشتووە ! زاناکان لەم جۆری ناشتنە زۆر ئەنجامیان بە دەست هێناوە ، وەک ئەوەی کە مردووکانیان وەک منداڵ لە ناوزگی دایکیاچێن گرمەڵە دەکات ئاوایان ناشتوون ، مردووکانیان پیکەوە ناشتوون ، کەرەستەی سادەی دروستکراوی خۆیان، ئەوانە هەژانە بە کاریان دەهێنان ..ئەوانیشیان لە گەڵ ناشتوون . لە سەر هەموو ئەمانەش بە هەشت جۆر گوڵ جەستەکانیان گوڵپۆشکردوون . ئەمانە هەموی وای لە (هاڵف سوالکی) سەرکی تیپەکە و جەماعەتەکەی کرد . بەڵێن ؛ ئەم مرۆڤانەی ئەشکەوتی شانەدەر کە(بە نیاندرتالی شانەدەر) ناسراون ..جۆرەئایینەکیان هەبووە .چوون وەک لە کەی کاری ناشتنی مردووەکان دەردەکەوێ ، بڵوایان وابووە ئەم مردووانە زیندوو دەبنەوەو جارێکی تر پیکەوە دەست بە ژیان دەکەنەوەو کەرستەکانی خۆیان بە هەمان شێوەی پێشوو بەکار دەهێننەوە !ئەمە ئەگەر جۆرێک بێت لە بیرکەیەکی ئایینی و

مرۆڤکان بۆیان پێی هه بووبێت ..ئەوا ئەو باوەڕی کە لایان وابووە مردووکان بە شێوەی پێشو زیندوو دەبنەوە و بە هه مان شێوەش کارستەکانیان بەکاردێننەوە ؛ ئەوا ئەم باوەڕە کۆنەی ئۆفسانەیە !! چۆن ئۆگەر مردووکان بەپیی جۆریک لە ئایینەکان بەجۆرێک لە جۆرەکان زیندوو دەبنەوە؛ ئەوا بە هیچ شێوەیەک بەشێوەی پێشو زیندوونابنەوەوهه مان کارستە بە هه مان شێوە بەکار نا هێننەوە ؛ کە بەڵای ئەمە وەک لەکۆنەریکی ئۆفسانە ..ئەمە ئایەکی ئۆفسانەیە ! کەواتە لیرە پێکەوە ئایین و ئۆفسانە سەریان هه ڵداوە .بەهیچ شێوەیەک ئاقڵ نایەڵێ کە ئەم هه موو کارو بەوائایینی و بیرەکە ئۆفسانەیە بەبێ قسەکردن ڕووی دابێ !! هه ربۆیە دەبێ ئۆشکەوتنشینەکان ئۆوەختێ بەزمانیک.. هه رزمانیک بیت قسەیان کردبێ ، کەدەکرێ بە (زمانی ئۆشکەوت) ناوی ببەین .کە ئۆشکەوتەکەش شانەدەر ؛ کەواتە زمانەکەیان زمانی (ئۆشکەوتنشینانی شانەدەر)ە ئۆگەر ئەوەش لە بیرنەکەین کە زەمەنی مردووناشتنەکانی ئۆشکەوتی شانەدەر(٦٥٠٠٠)ساڵ پێش زایینێ ! دەبێ ئەوش ڕەچاو بکەی کە زمانەکە زۆر پێش ئەو زەمەنە دروستبووەو بۆ بۆ پێگەیشتووە .

هه ربۆیە هه ندێک لەزاناکان لەسەر ئەو باوەڕەن کە باپیرانی مرۆڤ لە فەربوونی زماندا توانایەکی گەورەیان هه بووە ، ئۆگەر سەیری ئەو وێنانەی ئۆشکەوتەکان بکەین کە بە(٣٠٠٠٠٠ تا ٧٠٠٠٠٠)هه زار ساڵ دەگەڕێتەوە بۆ چەرخی بەردینیی کۆن ،کە هه ندێ لە زاناکان دەڵێن : مرۆڤ بۆر لە(١٠٠٠٠٠)ساڵ پێش ئێستا دەستی بەوکردووە کە زمان فەر ببێت .بە دروستبوونی زمان زاناکان زەمەنی تریشیان دەستنیشانکردووە بە نموونەی زمان لە نێوان (١٥٠٠٠٠ تا ٣٠٠٠٠) ساڵ پێش زاین دروست بووە ، ئایەکی تر هه یە دروستبوونەکە بە (٥٠٠٠٠٠) هه زار ساڵ پێش ئێستا دەگەڕێنەوە .وەک دەبینن تیۆرەکانی دروستبوونی زمان و سەردەمەکانی دروستبوونی زمان زۆرن و لەک جیان .

دەقێکی ئۆفسانەیی بە دروستبوونی زمان “

وەک دەقە ئایینیەکان دەقی ئۆفسانەییش هه یە باس لە دروستبوونی زمان دەکات ، لەم ئۆفسانەیەدا دەڵێ :هه بوو نەبوو لە زەمانی کۆنداخەڵک هه مویان لە گوندێکی گەورەدەژیان و تەنیا بە یەک زمان قسەیان دەکرد .ئەم ئۆفسانەیە لەنێو هەزەکانی(بەرزاییەکانی میانمار) دەگێڕدرێتەوە .هه ر ڕۆهەا دەڵێن : وەستاکان خەریکی دروستکردنی بورجێکی بەرزبوون، بەم هەیەوە بۆر بۆر شێوازی زۆرو

جیا جیایان لە قسەکردن بەدست هێنا،دواجار بە سەر زەویدا بەاو بوونەوە . دوور نیە کە دانیشتوانی ئاسمانی ئەفریقاوەژهە ڕاتی ئاسیاو مەکسیک و زەر جێگای ترئەمانیش ئەفسانەی هاوشێوەیان هە بێت .

ئاگەر سەرنج بدەین ..دەبینین کە ئەفسانە کە دێی: لە زەمانی کەندا خەڵک لە گوندێکی گەورە دەژیان و بە یەک زمان قسەیان دەکرد .! باسی قسەکردن بە یەک زمان دەکات ، کەچی؛ ناڵی ئەم زمانە چۆن وکەی دروست بووە !؟ بەڵام ئەوەش باس لە شێوازی ز ەرو هە مە جۆر دەکات کە دواجار زمانە کە پەی بەاو دەبیتەوە . واتە لەڕەش لەم دەقە ئەفسانەییە شدا زەمانی دروستبوونی زمان باسی لەنەکراوە ، هێندەهە یە قسەکردنەکەی خەڵکی گوندە گەورەکە بە زەمانی(هە بوو.. نەبوو)دەگەڕێنێتەوە .واتە زەمانی ئەفسانەیی لە کەنیدا .
کەواتە تائیستا نە گەیشتینە ئەوەی بزانین زمان چۆن دروستبووەو کەی دروستبووە ؟هێندە هە یە لە نەوهە موو تیئەرکان تیئەری – لاسایی کردنەوەو گەڕین دەنگی هەمائی بە وشەی مانادار و ورد ورد کەڵەکەبوون – لە هە مووان نزیکترن لەواقیعی دروستبوونی زمانی مرۆڤ .

ئاگەر چیەکە ئایینە کان زەمانی دروستبوونی یەکسەریان لەوەربگرینەوەو ئەوە قبول بکەین ئەوانیش بەجۆرێک لە جۆرکان باس لە فیربوونی بەرە بەرە دەکەن ، ئەوا لە گەڵ تیئەرە زانستیەکان لیکنزیک دەبنەوەوکەشەی دروستبوونە کە هە تا ڕادەیەک ئاسان دەبێت ، بەڵام؛ زەمانی دروستبوونەکە ، وەک زەمانیکی دیارو چەسپاو هە ردەمینە ! ئەوسا چاکترین زەمان بە پەی تیئەری گەشە کردن ئەوەیە لە گەڵ گەشە کردنی جەستەی مرۆڤ و گەشەی شارستانیەت بگونجێ ، ئەوسا هە ر تیئەری پە بە پە دروستبوون دەمێنتەوە کە هە موو لایەک قبووڵی بکان .

ئێستا جارێکی تر دەگەڕینەوە سەر ئەوەی کە زمانە کان هە موو لە کوێندەر هە ڵگیراون ؟ئایا هە موو زمانە کان لە زماندانی هە موو مرۆڤکان هە ڵگیراون ؟! واتە هە رمرۆڤێک لە نەو(جینی فەکس پ ۲) کەیدا هە موو زمانەکانی لەگەڵ خۆی هە ڵگرتووە !؟ یان هە موو زمانەکان لە نەو زماندانی هە موو مرۆڤکان پێکەو – واتە هە رمرۆڤەو چەند زمانێکی لا هە ڵگیراوە ! یان لە جێگایەکی ترە کە بەردەوام پەوەندارە بە مرۆڤ کەبوونەتەوە ؟ باشە ئاگەر وابێت ..ئەو جێگایە کوێندەرە ؟

لە گواستنەوەی زمان لە مرۆڤکەوە بە مرۆڤکی تر ، دەتوانین پێنا بە شێوەی هاو بەش و زگماکی و جمکانەی مرۆڤکان ببینین ، کە دوو جمک هەر چەندە لیکدووربن ، بەڵام؛ جۆرێک یەک هەستیان هەیە و هەست بە خۆشی و ناخۆشی یەکتر دەکەن ، کاتێک یەکێکیان نە خۆش دەکەوێ ئەوەی تریش نە خۆش دەکەوێ و کاتێ یەکیان دەخۆش دەبێت ئەوەی تریشیان دەخۆش دەبێت .ئەمە ئەم تیۆرە جمکیە بە هەموو مرۆڤکانیش قبووڵ بکەین ..کە ئەوانیش لە سەرەتای دروستبوونیان بە پێی هەموو تیۆرەکان جۆرێک جمکانەن ! واتە هاو بەشی و وەک یەکیان هەیە .هەر لە خانەی سەرەتاو پێکهاتەی جەستەو خوێن و ئیحساس و هەستەوە تا دەگاتە جۆری بیرکردنەوەو بەکارهێنانی زمانەوە .بەپێی ئەم هەموو هاو بەشە پێکهاتەیە جەستەیە یارمەتی ئەوەمان دەدات کە بڵێین : پەیوەندیەکی بەماویی لە نێوان هەموو مرۆڤکاندا هەیە لەم جۆرەکاتانە – مەبەست کاتی سەدەو زمانگەڵان – ە بە خواستی مرۆڤکان خۆیان هەندێکیان زمان ئالوگۆ دەکەن ! وەک ئەوەی بە خواستی خۆشیان تاکەکان زمانیان دەگۆڕێ .

ئەگەر ئەمە کارە میکانیکیە ئەتەماتیکیەکە بێت ! ئەی باشە زمانەکان چۆن هەرهەموویان بە تەواوی و ئامادەن بە بەکارهێنان و قسەپێکردن لە کن مرۆڤکان کەبوونەتەوە و هەن ؟ چۆن لەسەرەتادا مرۆڤکان تاک تاک و گروپ‌بچوکەکان تەنیا یەک زمان فەردەبن ، دواتر بە پەرتی و لێکدووری بە زەمەن و بە جوگرافیاوە زمانی تر دروست دەبن . کە ئەم تیۆرە یارمەتی ئەوەمان دەدات کە بڵێین : مرۆڤکان بە تاک تاک هەرتەنیا یەک زمان فەردەبن ؛ کەواتە چۆن هەموو زمانەکان لەکن هەموو مرۆڤکان عەمباربوونە ؟! ئەم ژنە بە هەی سەدەیەکەوە ، ئەم هەموو زمانەی لە کۆ بە هات و چۆن لای ئەوهەر هێژەی یەکێکیان چاڵاک دەبێت ؟

ئەگەر زەمەنی فەربوونی زمان و چەنیەتی دروستبوونەکەی تیۆری زۆری هەیە ! ئەوا تا ئێستا من هاوبە چوون و تیۆریکم نە دەزیوە کە بەمان هوون بکاتەوە کە چۆن ئەم هەموو زمانە بە هەی سەدەیەکەوە لای تەنیا مرۆڤک کەبوونەوەو چاڵاک بوون ؟ من خۆشم نە گەیشتم بە قەناعەتێک و هەیەکم دەستنەکەوت بە گونجاوی بزانم بە ئەوەی خوێندەوارانی پە هازی بکەم ! تا ئەو هێژەی کە زانست ئەم نهێنیە و زۆری ترمان لە نهێنیەکانی کەون و جەستەی مرۆڤ بە ئاشکرا دەکات ، دەبە هەوەدین و چاوە هێی داهێنانای زاناکان بین !. ئەم کەونە پە لە نهێنیە و کە مەکی زۆر کەمی زانراوەو زۆری ماوە بزانرێ ، جەستە و پێکهاتەی مرۆڤ پەە لە نهێنی و کەمەکی زۆر کەمی زانراوەو

زەری ماوە بزانرێ.!!

ئەم دوو بارە بوونەوەی – زمانگەلان – ە بەبەردەوامی لە مێژووداو لە نێو هەموو وڵاتان و میللەتان ، هەروەها زەرجار کەسی زمانگەلاو زیاتر لە زمانێک جیگەی زمانی خەی دەگرێتەوە ، دواجار ئەم خاتوو (میکایلا مەرمەر)ە کە هەربیانیو بەزمانێکی ترو جیا لەوەی هەژی پەشتر قسان دەکات ؛ حالەتەکان زەر پرسیار بە دوای خەی دادەنێ !
یەکەم : ئەوەیە کە ئەم زمانانە لە چ زماندان و عەمبارێک دا هەگیراون؟
دووەم : ئایا هەموو زمانەکان لە نێو جینی بەرپرسی زماندا کەبوونەتەوە ؟
سێیەم : ئایا زمانەکان لەدەرەوەی جەستەی مرۆڤ و لەشوێنێک دا هەن ؟
چوارەم : چۆنە ئەم زمانگەلانە کتوپڕ فەربوونی تەواوو یەکسەری بەدواوەیە؟
پێنجەم : هەی چۆە زمانگەلاو هەندە جار زیاتر لە زمانیک فەردەبێت و پەیان دەدەوە ؟
شەشەم : هەی چۆە ئەم ژنە میکایلا مەرمەر بەم زمانگەلانە هەر هەژی بە زمانێکی جیا لەزمانی هەژی پەشتر قسە دەکات و ئەم بەردەوام زمانگەلانەشی لەدەرەوەی خواستی خەیەتی ؟
ئەم پرسیارانە ئەرکی زاناکان گران دەکات و وادەخوازێ زانست بەدوای وەڵامەکاندا بگەڕێت ، چوونکە ئەم دیاردە مێژووییە ئەم دووبارەبوونە بەردەوامی نێو جوگرافیای مرۆڤایەتی ناکرێ هەروا بەمێنتەوەو زانستانە کاری لە سەر نەکرێ و تەنیا بە نەخشەیەکی بە جارەسەری ناوببرێ !
ئەگەر نەڕەدە و وەستانی مەشک و تای گران و سەرەشەی زەر نەخشین و زەر جار دەبنە هەی ئەم زمانگەلانەو کەوتن و سەدەمەش دەبنە هەی نەخشی ؟ ئەی ئەم ئەنجامە کە زمانگەلانەکەی لەدەکەوێتەوە ، ناکرێ ئەم بەشی زمانگەرانەکە بە سودی مرۆڤ بەکار بێت و هەی زمانگەلان و شوێنی زمانگەران و کاری زمانگەلانەکە بزانرێ و مرۆڤ لە هەی زانستەوە دواجار ئەم زمانگەرانە کەنترۆل بکات و زانستیانەو بە سودی مرۆڤایەتی و بەتایبەت بە (فەر بوونی زمان بە لەبەرگرتنەوە) بەکاری بهێنێ و زەمانی زمان فیر بوون کورت بکاتەوە ؟

ئەمە بە شێوەیەکی تیئەری لە کتێبەکەماندا (فەر بوونی زمان بەلەبەرگرتنەوە) بەپشت بەستن بەم بەردەوامییەی زمانگەلان ،

یگامان بە ئەو خەشکردووە کەدواجار زانست دەتوانێ ئەم کارە بکات . خەشبەختانە (دکتەرنیکەلاس مەنتی گرەپەنتە) زانای مەشک و کەمپیوتەر لەزانکەی ئەم –ئای –تی لەکەنەدا ئەم هە واڵەی ڕاگەیاند و گوتی ؛ لە داهاتوودا دەتوانین بە کەبسولێک مرۆڤ فەری زمانی ئینگلیزی بکەین .
باشە.. ئەو ئەم کە پسولە بەرهە می زانستە و فیربوونەکەش وەک دەردەکەوە کتوپڕ !ئەم کە پسولە چە دەکات ؟زمانە کە لە نەو کەپسولەکەیەو لە جینی بەر پرسی فەربوونی زمانی کە سەکەدا کەپی دەکات ؟ یان کە پسولە کە ئەو زمانە ئینگلیزیە چالاکی دەکات کە خەی هەیە لە نیو زماندانی مرۆڤەکەدا !؟ ئەمانەش پرسیارن و وەڵامکانیان ڕوون نین ! بەڵام ؛ فەربوونە کتەپەکە بە هەی کە پسولەکەوە نزیکمان دەکاتەوە لە فەربوونی کتووپڕی ئایینی و ئەفسانەیی و هە ڕوەها فیربوونی کتوپڕی دوای سەدەوە .لەکەینەوە لە م ڕووداوو دیاردانەو گەڵان بە دوای وەڵامی پرسیارەکان ، سەرەتای قۆناخێکی نوێی زانستە لە بارەی زمانەوە بە هە موو ڕەهە ندەکانی زمانەوە . بابزانین زانستی داهاتوو چ وەڵامکمان دەداتەوە !؟

تێبینیەکان:-

-(١) بە ئەوەی باشتر لەم بابەتە نزیک بیتەوە ، پێویست دەکات کتێبی (فیربوونی زمان بەڵەبەر گرتنەوە – لە ئەفسانەی کوردیەوە بە زانستی سەردەم) لەکەینەوەیەکی زانستی ئەکادیمی تیئەری پێشبینیکارە باس لە داهێنانکی گرنگ دەکات ، کە دواجار ڕوویدا بخوێنیتەوە .
-(٢)لە ڕاستیدا ئەم زمانگرانە وەک نە خشیەک جاو لەدەکرێت و خشی لە ئەنجامی نەرەدە و سەکتەی دەماغ و سەدەی توند پەیدا دەبێت ، بەڵام هە موو جارە زمانی کەسانە نەخشەکە دەگۆڕێ بە زمانکی تر یان زیاتر لە زمانیک و ئەو کە سە بەوزمانانە دەدوێت و قسە دەکات و زمانە نوکە بەتەواوی فەردەبەت ، ئەوەی بە لەکەلینەوەکەی ئەمە گرنگە ..ئەم زمانە تازانیە کە کەسەکان بەکتوپڕی فەری دەبن . ئەم زمانفەربوونە ئەوەدەهێنە لەکەینەوەی زەری لەسەر بکرێت ، کە تا ئێستا ئەم لەکەینەوەو کتێبەکەی خەم من بەم شێوەیە بە تاقانە ڕبینم ، هیوادارم داهاتوو لەکەڕان چاکترو زەرتری پیوە خەریک بن .
-(٣)(٤) نەواف پیاوکی ئیزەدی بوو ئەوەش کە لە خەو هە ڵدەستە

بەزمانی ئینگلیزی قسان دەکات و ئایینەکەشی لە ئیزدیەوە دەگەڕێتەوە بۆ مەسیحی ، مامۆستا مەلا عەلی کوردی – کەلەک کە بیست سال زیاترە وەک خۆی باسدەکات ئەو جارە نەخۆشانە چاک دەکاتەوە ، کە لە نەخۆشخانەکان بێهیوادەبن ، هەر ڕۆیش نەوافی چاککردووەو بە زمانی کوردی کەوتووە قسەو گفتوگۆ سەر ئایینەکەی خۆشی و وازی لە مەسیحیەت هێنا، ئەم کارەی (مامۆستا مەلا عەلی کوردی) وەک (دکتۆر ئائان سواریز)وایلێ ئەوش کە پیاوێکی مەسیحیە ئەوە چل ساڵە خەریکی ئەم جۆرە پزیشککارییەیلێو بەشەوازی خۆی چارەسەری ئەم جۆرە نە خۆشانە دەکات ، ئەم دوانە ئەوە هەڵدەگرن لە چەندین لاوە لێکەوینەویان لێسەر بکرێ . من تا ئیستا ئەم ئایینگۆڕانەم بە م شێوەیە نەدیوەو نەمزانیوە کەسیش بە شێوەی مامۆستا مەلا عەلی بەم جۆرە نەخۆشی لا چاکبووبێتەوە !!
-(٥) بە ئەمەش وەک لێکۆڵەرێک هەموو دەقەکان ، دەقی ئایینی و ئەفسانەیی و مێژوویی و واقیعی و هەر ردەقێکی تر کە سودی بە بابەتەکە هەبێت ، دەقی لیکۆڵینەوەن .
-(٦)ئەشکەوتی شانە دەر گرنگیەکی جیهانی هەیە لە ڕووی پەنهانی و زانیاری کانی ژیانی مرۆڤەوە ، یەکێ لە پسپۆرانی شوێنەوارناسی و شارە زا لە ئەشکەوتی شانەدەر دەڵێ:(ئەشکەوتی شانەدەر کۆنترین و گرنگ ترین و دوورمەندترین ئارشیفی مرۆڤایەتیە) یەکێکی تریان لەکاتێکدا پەنجە بە دەرگای ئەشکەوتی شانەدەر درێژ دەکات ، دەڵێ ::(هەرچی شارستانیەت هەیە لە دەرگای ئەم ئەشکەوتە هاتووتە دەرەوە .) مە بەستی هەموو شارستانیەتەکانی مرۆڤایەتیە . چونکە لەڕووی زەمانەوە لەهەموان کۆنترە .

ناسیۆنالیزم و نەتەوەو خۆ … مەحمود عەبدوڵا

لەمێژووی کوردا داگیرکەرانی کوردستان هەمیشە سودیان لە خۆ و سەرخۆکان وەرگرتووە بە ئەوەی دژایەتی ، یان ڕێگری پێبکەن لە گەشەکردنی هەستە نەتەوەییەکان و کلتوری هاوبەش . ئەو خۆانە بەر لە داگیرکەرانی کوردستان بونە هەی سەرکوتکردن و ڕێگریکردن لە گەشەکردنە هەستە نەتەوەییەکان . بەبۆای من بانگەشەی نەتەوە

پەروەری لایەن هەزب کوردیەکان دریژە و تەنها بە هەشتنەوەی پێگەی کۆمەڵایەتی خیانەت . دەکرێت هەردوو بنەماڵە وەک سەرەک و ڕیشسپی گشت خەڵکان ببینین .

مشکی ناسیۆنالیزمی کوردی خۆ و سەرەک خۆن ، بۆیە بە سەدان ساڵ بەرەو خۆگرایی دەچن و بۆیەک ناگۆشدا ناڵێن ، کە ببێتە هۆی گۆشکردنی هێستە نەتەوەیەکان ، لەدویانی مەدەنیەت و بەربەریەتی خۆدا وەستاون . زۆر لەشارزایان پێیان وایە کە ناسیۆنالیزم دیاردەیەکی نوێیە واتا شتێک نییە بەناوی نەتەوەی سەروشتی" نەتەوە دیاردەیەکی مەدەرەن نێک ئەزەلی " نەتەوە تێپەڕاندنی خۆ و ،بەڵکوت یان زەرورەت یاخود بە هۆی باردو دۆخێکی تایبەتی کۆمەڵایەتی یان بەبەیارەکی سیاسی پێک دێت وەک گلنیر دەڵێت.

بۆیە ئاگەر مەسەلە بە عەقڵی نەبێت ، هیچ هۆیەک نییە بە پاراستنی پێکهاتە و ڕێکخراوە خەڵکیەکان ، ئاگەر بتوەت نەتەوە دروست بکۆیت. ئەوە ئابەوو چونێکی گۆڕیە بە ئەوانەی بانگۆشەی نەتەوەپەروەری دەکەن لە کاتێکدا بەفەرەکە وێنەی ئاهەنگ و ڤیستیڤاڵی خەڵکان دەگرن . ئابەوچونیشە بە ئەوانەی بانگۆشەی دابەزان و دیموکراتی دەکەن و لەبەرامبەر فیستیڤاڵی خۆ و عەشیرەتدا بە دەنگن و پارێیشی بە تەرخان دەکەن، یان بە کەسانێک کە لە ئەوروپا ژیاون و خۆیان بە هەگری بەهاکانی ڕۆژئاوا دادەنێن و لەهەمانکاتدا ئامادەی ڤیستیڤاڵی خۆ دەبن.گلنیر وا پێناسەی ناسیۆنالیزم دەکات "بریتیە لە کلتورێکی یەکسان" بەڵام ئەم کلتورە چۆن پێک دێت ، بەگومان بە هۆی گۆشکردنی هێستە نەتەوەیەکان .

بەڵام لەکاتێکدا احزابە خەڵکیەکان پارێزەری کلتورە خەڵکیەکەن ،ناکرێت گۆشبین بین بە پێکهێنانی نەتەوە و دەوڵەت و دیموکراتی و...لایەکیتر کلتوری دیموکراتی گۆشناکات و پێکنایەت ئاگەر ڕێکخراوی کۆمەڵایەتی دیموکراتی نەبێت.وەک گلنیر دەڵێت کلتور و ڕێکخراو دوو تۆخمی بنەماین لەژیاندا و یەکتر بەخۆو دەکەن، ڕێکخراوی کۆمەڵایەتی خۆ هەگری چەند تایبەتمەندیەکە کە ڕەگرێ لە گۆشکردنی کلتوری دیموکراتی ، یان وەرگرتنی.بۆیە ئەوەی کە ئەمە لە دیموکراتی نزیک دەکاتەوە،ڕێکخراوەی نوێ و یەکسانیخوازە نێک خۆ و حیزبی خەڵکی یان ئەو حیزبانەی دەستبەرداری مێنتالێتی خۆ نابن.درێژەکی سەر سوهێنەرو نەزانانێیە سەرەک خۆ و حیزبی خەڵکی بانگۆشەی ناسیۆنالیستی بکەن،لەوە عەجیبتر ئەوێیە بانگۆشەی دەوڵەتی قانون و دیموکراتی بکەن . یان لەنەزانیێە یان

چواشکاریی و هیچیتر. پکهاتهی خۆ بهسروشت دژی دیموکراتییه، پاپشتی خۆ و بانگهشهی دیموکراتی مینهتی عهقهی حیزبه بهناو ناسیونالیستیهکانی کوردیین .

مهحمود عهبدوڵا

ناوی فیلمهکانی بهشی نۆنهتهوهیی نههمین فستیڤاڵی فیلمی "وارش" راگهیهندرا

مهنووچهر جیهانی ـ بهرژهی 24 فیلم له 6 وڵاتی ناوچهی دهریای کاسپیهن له بهشی نۆنهتهوهیی نههمین خولی فستیڤاڵی نۆنهتهوهیی فیلمی "وارش" پێکهوه رکابهری دهکهن.
بهپێی راپۆرتی لێژنهی پهیوهندییهکان و راگهیاندنی نههمین فستیڤاڵی نۆنهتهوهیی فیلمی "وارش"، وڵاتانی ئازهربایجان، ئهفغانستان، ئێران لهبستنی شارستانیهتی میراتی هاوبهش و وڵاتانی تاجیکستان، رووسیا و قهزاقستان کهلهبستنی شارستانیهتی میراتی سروشتی هەکهوتوون، بهرژهی 24 فیلم لهبهشی نۆنهتهوهیی نههمین خولی فستیڤاڵی نۆنهتهوهیی فیلمی "وارش" بهشدارن.
ناونیشانی ئهم فیلمانه کهلهقناغی رکابهریلهم بهشهدا وهرگیراون، بهم پێیهی خوارهوه رادهگهیهندرێت:

فیلمهکانی ئازهربایجان
"مۆسیقای مهقامیی ئازهربایجان" Azerbaijan mugam لهدهرهێنانی ئهمین میرابۆلایف
"مافووڕهی ئازهربایجان" Azerbaijan carpet لهدهرهێنانی شامل عهلی یهف
"موعجیزهی باڵدار" winged miracle لهدهرهێنانی زههرا میرزازاده
"خواردهمهنی و خواردنهکانی ئازهربایجان" Azerbaijan cuisine لهدهرهێنانی شامل نهجهف زاده

فیلمەکانی ئەفغانستان

"فەرشچن" the weaver لە دەرهێنانی محەمەد ئایریک

"دڕۆپ" drop لە دەرهێنانی غوڵام یەحیا جەعفەری

"سفید کەمرەنگ" pale white لە دەرهێنانی غوڵامەزا جەعفەری

"سەمفۆنیای سەردەمی تالب شەهیدی" the symphony of Tolibhon shahidi time لە دەرهێنانی ئەلکسیو ئەسیلیف

"کۆنە یادگاری نیشتمانی ئازەر" Ancient Land of Azar لە دەرهێنانی سەمیعوڵا عەتایی

فیلمەکانی ئێران

"خەونە ئاسنییەکان" the iron dream لە دەرهێنانی یاسر تالبی

"تەکلیف: ڕۆژی ئەنجامدانی ئەرک" takleef the day of duty لە دەرهێنانی عەلی خۆشدوونی فەراهانی

"لۆتوس" lotus لە دەرهێنانی محەمەدەزا وەتەن دووست

"ئەفسانەی کرمی حەوتواد" the myth of Haftvad worm لە دەرهێنانی ئەسغەر سەفار و عەباس جەلالی یەکتا

"سەرسوورهێنەری ئیلهام بەخش" the legendary mystical لە دەرهێنانی مەحبووبە تەبایی عەقدایی

فیلمەکانی تاجیکستان

"دەرگایەک بۆ لای خودا" a door to God لە دەرهێنانی مەعرووف نویوەفت

"خەونی یەکێتی، ئاواتی پامیر" solidream aspirations of the Pamir لە دەرهێنانی برایان ماسە، مۆرگان مەنچوود و سیفای وەرا

"سۆزی تەنبوور" the crying of tanbur لە دەرهێنانی ئەنیسە سەبیری

فیلمەکانی ڕووسیا

"تەقینەوەی گەورە" big boom لە دەرهێنانی مراد نەریمانۆف

"کەهکەشانی گەورە" how big is the galaxy? لە دەرهێنانی کسینیا ئیلیان

"تیۆری ئاوابوونی هەتاو" the theory of the sunset لە دەرهێنانی ڕەمەن سۆکۆلۆف

"ئیمان" لە دەرهێنانی تاتیانا فێدۆرۆفکیا

فیلمەکانی قەزاقستان

"13 کیلۆمەتر" 13 km لە دەرهێنانی ولادیمیر تالکین

"وەجاغ" hearth لە دەرهێنانی عەلشیر ژادیگرۆف

"میراتێک لە باوان" ancestors heritage لە دەرهێنانی بریک

زاکۆنۆف

لەم بەشەدا، فیلمەکانی بواری زمانی فارسی، میراتی هاوبەش (ئێران، ئەفغانستان و تاجیکستان) و دەریای کاسپیەن، میراتی سروشتی (ئێران، ئازەربایجان، رووسیا و قەزاقستان) پێکەوە رکابەری دەکەن. نێهەمین خولی فێستیڤاڵی نێونەتەوەیی فیلمی "وارش" بە دەبیری و بەرپرسایەتی "مەهدی قوربان پوور" لە ڕۆژانی 29ی ئەپریل تا 3ی مەی 2019 ڕێکەوتی ڕۆژانی 9 تا 13ی مانگی گوڵانی 1398ی هەتاوی لە شاری بابول و بە نمایش کردنی هاوکاتی فیلمەکان لە شارەکانی رامسەر و ساری لە پارێزگای مازەندەران لە باکووری وڵاتی ئێران بەڕێوەدەچێت.

ئامادەکردنی: مەنسور جیهانی